

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรการเสริมสร้างจิตสาธารณะตามทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่าสำหรับนักเรียนประถมศึกษา ครั้นนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. จิตสาธารณะ
  - 1.1 ความหมายของจิตสาธารณะ
  - 1.2 องค์ประกอบของจิตสาธารณะ
  - 1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจิตสาธารณะ
2. ทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่า (Social Meliorism Theory)
3. ทฤษฎีและแนวคิดการจัดการเรียนรู้เสริมสร้างจิตสาธารณะ
  - 3.1 ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) และทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์ (Constructionist Theory)
    - 3.1.1 ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์
    - 3.1.2 ทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์
    - 3.1.3 ความแตกต่างของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์กับทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์
  - 3.2 แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนเป็นนักวิจัย (Students as Researchers)
  - 3.3 การพัฒนาสาธารณประโยชน์อย่างมีคุณภาพ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน
  - 4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะของเยาวชนและประชาชน

1. จิตสาธารณะ

1.1 ความหมายของจิตสาธารณะ

ชาย โปริสตีตา และคณะ (2543: 8-10) กล่าวไว้สรุปได้ว่า คำว่าจิตสาธารณะ ประกอบด้วยคำว่า จิตและสาธารณะ การทำความเข้าใจความหมายของคำว่าจิตสาธารณะ จึงต้องทำความเข้าใจคำทั้ง 2 คำนี้

คำว่า จิต โดยนัยหมายถึง จิตสำนึก ซึ่งมีความหมายในเชิงสังคมว่าหมายถึงความตระหนักซึ่งแสดงออกทางการกระทำหรือพฤติกรรม

คำว่า สาธารณะ หมายถึง เพื่อประชาชนทั่วไป ไม่ได้เป็นของผู้ใดผู้หนึ่ง สาธารณะ เป็นเรื่องของส่วนรวม เป็นเรื่องที่เหนือจากเรื่องของส่วนตัว คือมีผู้อื่นเกี่ยวข้องด้วย สาธารณะมีหลายระดับ เช่น ระดับครอบครัว ระดับชุมชนหรือท้องถิ่น ระดับประเทศชาติ (ปฐุม มณีโรจน์, 2552: 35) การพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นสาธารณะ พิจารณาได้จากสิ่งที่เกี่ยวข้องของสองประการคือ สิทธิการเข้าถึง และสิทธิการใช้ประโยชน์ โดยใครจะเป็นเจ้าของหรือมีหรือไม่มีเจ้าของก็ไม่ใช่อุณลักษณะที่จะกำหนดว่าเป็นสาธารณะหรือไม่ สิ่งที่เป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือประชาชนทั่วไปหรือรัฐเป็นเจ้าของหากคนทั่วไปสามารถเข้าถึงหรือใช้ประโยชน์ได้ ก็ถือว่าเป็นสาธารณะด้วยอย่างน้อยก็ในระดับหนึ่ง (ชาย โปริสตีตา และคณะ, 2543: 13-14) สิ่งที่เป็นสาธารณะ จึงควรเป็นทั้งสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ป่าไม้ แม่น้ำ อากาศ และสิ่งที่รัฐสร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวก เช่น โทรศัพท์สาธารณะ สวนสาธารณะ ถนนและทางเท้า รวมทั้งสถานที่ให้บริการต่างๆทั้งของรัฐและเอกชน เช่น วัด โรงเรียน โรงพยาบาล

ผู้รู้หลายคนให้ความหมายของคำว่า จิตสาธารณะ ไว้ ดังนี้

กนิษฐา นิตศน์พัฒนา และคณะ (2541: 8) ให้ความหมายสรุปได้ว่า หมายถึง การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกับตน

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2542: 26) ให้ความหมายสรุปได้ว่า หมายถึง การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระ และเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งที่ผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัด และมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

พระไพศาล วิสาโล (2544: 15) ให้ความหมายสรุปได้ว่า หมายถึง ความสำนึก ใฝ่ใจ และพร้อมจะมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ รวมถึงความเคารพและห่วงหาพันธุกรรม มิใช่เฉพาะครอบครัวญาติมิตร คนรอบข้างหรือชุมชนละแวกบ้านเท่านั้น หากครอบคลุมไปถึงบุคคลอื่นที่ไม่รู้จักไม่เคยพบ แต่ก็รู้อยู่ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนสังกัด

ชาย โพธิ์ลีตา (2546: 2) ให้ความหมายสรุปได้ว่า เป็นความตระหนักและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยมองจากการแสดงออกทางพฤติกรรมอันสะท้อนถึงสิ่งที่อยู่ในใจของผู้ที่แสดงพฤติกรรมนั้นเป็นหลัก ซึ่งหมายถึง การกระทำที่แสดงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม นั่นเอง

ลัดดาวลย์ เกษมเนตร, ประทีป จินฉิ่ง และทัศนาก ทอภักดี (2547: 84) ให้ความหมายสรุปได้ว่า หมายถึง การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ได้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

รุจิรา เตชางกูร (2549: 12) ให้ความหมายสรุปได้ว่า หมายถึง การดูแลสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์เสมือนเป็นทรัพย์สินของตนเอง

อรพินทร์ ชูชม, อัจฉรา สุชากรมณี และอุษา ศรีจินดารัตน์ (2549: 18) ให้ความหมายสรุปได้ว่า หมายถึง การที่บุคคลตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมและสังคม ความปรารถนาของส่วนรวม และละเว้นการกระทำที่ไม่พึงปรารถนา

พระธรรมปิฎก (2552: 57) ให้ความหมายสรุปได้ว่า เป็นการเห็นแก่ผลประโยชน์ของส่วนรวม การรักษากฎกติกา ใช้เสรีภาพเป็นช่องทางหรือเป็นโอกาสในการร่วมสร้างสรรค์สังคมให้เกิดผลแก่ส่วนรวมคือทำให้สังคมอยู่ได้ด้วยดี โดยแต่ละคนมีความรับผิดชอบในการทำให้ได้ผลประโยชน์แก่ตัวเองและส่วนรวมให้สอดคล้องกัน

Oslan, Blekher และ Chesnokova (1999 : online) ให้ความเห็นว่า เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะกำจัดความเห็นแก่ตัวของคนในสังคม เกิดขึ้นจากสำนึกส่วนบุคคลที่เกิดจากสติปัญญาที่นำไปสู่การปฏิบัติและความพยายามนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อพื้นที่ของสาธารณะหรือสังคมเป็นการกระทำที่อยู่เหนือความต้องการส่วนบุคคลอย่างแท้จริง

Chi (1998: 36) ให้ความหมายสรุปได้ว่า Public consciousness เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดความยุติธรรมต่อสังคมเพื่อแสดงความเอาใจใส่ต่อสังคม

อย่างไรก็ดี สมเกียรติ รัชชมนี (2552 : ออนไลน์) อธิบายถึงที่มาของคำว่าจิตสาธารณะไว้สรุปได้ว่า จิตสาธารณะเป็นจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมที่ควรร่วมมือกันและปลูกฝังให้บุคลากรในทุกองค์กรมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมเพิ่มขึ้น มากกว่าที่จะสำนึกได้แต่ประโยชน์ส่วนตัว

นอกจากนั้นธนเนศวร์ เจริญเมือง(2551: 59) อธิบายว่าจิตสาธารณะเป็นการให้ความสำคัญของส่วนรวมที่ต้องการชี้ให้เห็นว่ามนุษย์มีได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว จิตสาธารณะจึงมีความสำคัญในการกระตุ้นพฤติกรรมแต่ละอย่างของคนในสังคมว่าจะทำอะไรก็ไม่ต้องไม่ลืมว่าแต่ละคนต้องพึ่งพาอาศัยกัน คนที่มีจิตสาธารณะ ก็คือคนที่รู้คุณค่าของผลประโยชน์ส่วนรวม รู้ปัญหาส่วนรวม รู้ว่าหากส่วนรวมได้รับประโยชน์หรือผลเสีย ผลเหล่านั้นก็จะตกอยู่กับสมาชิกทุกคนด้วย จิตสาธารณะสามารถแสดงออก ได้หลายรูปแบบ เช่น การคิดริเริ่มในการทำประโยชน์ต่อส่วนรวม การให้ความร่วมมือกับกิจกรรมต่างๆ ของส่วนรวม นอกจากนี้ยังแสดงออกได้หลายระดับ ขึ้นอยู่กับว่าเป็นสาธารณะหรือส่วนรวมระดับไหน การเป็นคนในชุมชนหนึ่ง ความตระหนักในเรื่องของชุมชนนั้นก็เป็จิตสาธารณะในระดับหนึ่ง ถ้าเป็นคนในจังหวัดหนึ่งการให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ตนในฐานะคนในจังหวัดนั้นร่วมกับผลประโยชน์ของคนอื่นก็จัดว่าเป็นจิตสาธารณะในอีกระดับหนึ่ง

จากการศึกษาความหมายของจิตสาธารณะดังกล่าวข้างต้น พบว่าการให้ความหมายของจิตสาธารณะกล่าวถึง จิตใจที่คำนึงถึงส่วนรวมโดยแสดงออกทางการกระทำ ซึ่งความหมายของจิตสาธารณะ ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนที่แสดงถึงจิตใจ ได้แก่ ความตระหนัก การตระหนักรู้ เอาใจใส่ ความสำนึก การคำนึงถึงและความรับผิดชอบต่อ 2) ส่วนที่แสดงถึงความเป็นส่วนรวม ได้แก่ ผู้ที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกับตน เรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ กิจการสาธารณะ เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนสังกัด เรื่องของส่วนรวมที่ได้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม ประโยชน์สุขของส่วนรวมและสังคม ความปรารถนาของส่วนรวม ผลประโยชน์ของส่วนรวม ได้ผลประโยชน์แก่ตัวเองและส่วนรวมให้สอดคล้องกัน เกิดประโยชน์ต่อพื้นที่ของสาธารณะหรือสังคม และ 3) ส่วนที่แสดงถึงการกระทำ ได้แก่ การใช้สติปัญญา เป็นธุระ เข้าร่วม มีส่วนร่วม การดูแล สร้างสรรค์ และความพยายามทำให้ดีขึ้น

ผู้วิจัยสังเคราะห์ความหมายของจิตสาธารณะโดยครอบคลุมทั้ง 3 ส่วน สรุปได้ว่า จิตสาธารณะ หมายถึง ความตระหนักรู้ในความต้องการหรือผลประโยชน์ของส่วนรวม และการใช้สติปัญญาสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์

1.2 องค์ประกอบของจิตสาธารณะ

การที่จะบอกได้ว่าผู้ใดเป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะต้องพิจารณาจากการกระทำเพื่อส่วนรวม เป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม (Villegas de Posada, 1994: 951) ผู้วิจัยจึงศึกษาว่าผู้ที่มีจิตสาธารณะต้องมีการกระทำใดบ้าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ชาย โพธิสิตา และคณะ (2543: 112) กล่าวถึงการกระทำที่แสดงออกถึงการมีจิตสาธารณะ แบ่งได้เป็น 2 ระดับ ระดับหนึ่งเป็นการกระทำแบบที่บุคคลไม่ต้องทำอะไรมาก เพียงแต่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวมซึ่งเป็นการแสดงออกว่าบุคคลมีความเข้าใจว่าควรหรือไม่ควรปฏิบัติอย่างไร จิตสาธารณะแบบนี้เรียกว่า แบบ Passive ระดับสอง เป็นระดับที่บุคคลมีการกระทำที่แสดงว่าเขามีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมโดยการทำสาธารณประโยชน์ จิตสาธารณะแบบนี้เรียกว่าแบบ Active ซึ่งเป็นการกระทำที่ส่งผลดีต่อสังคมส่วนรวม

เมื่อศึกษาสถานการณ์ในปัจจุบัน พบว่า มีคนในสังคมจำนวนมากที่เต็มใจลงมือทำสาธารณประโยชน์ แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าหลายการกระทำไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ดังที่ตั้งใจ ตัวอย่างเช่น สถานการณ์อุทกภัยครั้งใหญ่ในปี พ.ศ.2554 จังหวัดอยุธยาได้รับความเสียหายอย่างหนักทั้งจังหวัดไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือนประชาชน นิคมอุตสาหกรรม เรือจม รวมทั้งโบราณสถานซึ่งเป็นมรดกโลก ผู้คนหลายพันครัวเรือนต้องอพยพออกจากพื้นที่ ความช่วยเหลือจากหลายภาคส่วนเร่งส่งไปยังอยุธยา บางกลุ่มคนเข้าไปมอบสิ่งของ อาหาร น้ำดื่มแก่ผู้ประสบภัยในพื้นที่ แต่ก็เกิดความวุ่นวายสับสนขึ้นเพราะผู้ที่ปรารถนาดีเหล่านั้นขนอาหาร น้ำดื่ม ของใช้ เข้าไปในพื้นที่โดยไม่รู้ที่เจ้าหน้าที่กำลังเร่งอพยพผู้คนออกจากพื้นที่ ทำให้เจ้าหน้าที่ทำงานลำบาก ทางราชการต้องประกาศให้ผู้ประสงค์จะบริจาคสิ่งของ อาหาร และน้ำดื่ม มาบริจาคได้ที่จุดบริจาคส่วนกลาง ("อยุธยา"จมบาดาล-สาย"เอเชีย"อัมพต, 2554 : ออนไลน์) เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ที่ต้องการทำสาธารณประโยชน์เหล่านั้นไม่ได้มีความรู้เพียงพอในการช่วยเหลือผู้ประสบภัย

อีกเหตุการณ์หนึ่งที่ยืนยันให้เห็นว่าเพียงความปรารถนาดีต้องการทำสาธารณประโยชน์เท่านั้นไม่เพียงพอ ผู้ที่ทำสาธารณประโยชน์ต้องมีความรู้ในสิ่งที่ทำด้วย ได้แก่ เหตุการณ์อุบัติเหตุที่

รถของทีมงานบริษัทเวิร์คพอยท์และและดารานักแสดงไปรวมแจกของช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่ ต.บางระกำ อ.นครหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา ได้ถูกกระแสน้ำที่กำลังไหลเชี่ยวซัดรถจม ชาวบ้านที่เป็นผู้ประสบภัยน้ำท่วมเข้าช่วยเหลือได้ทัน นักแสดงผู้หนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า

"ต้องบอกว่าเป็นครั้งแรกในชีวิตที่ต้องจดจำ ว่าการมาช่วยคนอื่นเราก็ต้องระมัดระวังด้วย เพราะตอนนี้ต้องบอกว่ากระแสน้ำแรงมากๆ ก็อยากจะบอกว่าจะว่ายน้ำได้แต่ถ้าไม่มีชูชีพก็คงไม่รอดเหมือนกัน เพราะกระแสน้ำมันแรง เกินกว่าที่เราจะทานไหว มันเป็นคลื่นมาแบบต่อเนื่อง และการสำลักน้ำมันทำให้เราตายได้ขนาดผมเองมีชูชีพยังจะเอาชีวิตไม่รอดเลย ตอนนี้ผมยังใจสั้นอยู่เลยอยากจะบอกสำหรับคนที่อยากจะเข้ามาช่วยเหลือผู้ประสบภัยก็อยากให้มากับทางการ อย่ามาเสี่ยงแบบนี้" (คาราวาน เวิร์คพอยท์จมน้ำ วิกฤต, 2554 : ออนไลน์)

เหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นทั้ง 2 เหตุการณ์สะท้อนให้เห็นว่าการที่จะทำสาธารณประโยชน์นั้นผู้ที่ทำต้องมีความรู้ในสิ่งที่ทำมิฉะนั้นจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวมและตนเอง

นอกจากต้องมีความรู้ในสิ่งที่ทำแล้วผู้ที่มีจิตสาธารณะจะต้องติดตามผลการกระทำของตนเองด้วยว่าได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ เพราะหากทำไปแล้วไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ไม่มีประโยชน์ที่ต้องสิ้นเปลืองทรัพยากรในการทำ หรือที่แย่กว่านั้นคือนอกจากไม่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกลับทำให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวมอีกด้วย ตัวอย่างเช่น การใช้อีเอ็มบอล (EM ย่อมาจาก Effective Microorganisms) บำบัดน้ำท่วมขังที่เน่าเสีย และส่งกลิ่นเหม็นคลุ้งคลุ้ง ซึ่งได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายรวมถึงประชาชนทั่วไปเป็นอย่างดี ประชาชนผู้ปรารถนาดีต่างเสียสละเวลาและแรงกายร่วมกันปั้นอีเอ็มบอลเพื่อนำไปแจกจ่ายให้ผู้ประสบภัยใช้โยนลงในน้ำที่ท่วมอยู่ไม่ว่าจะเป็นในบ้าน ในลำคลอง ในแม่น้ำ หรือตามถนนหนทางที่น้ำท่วม แต่ในระหว่างที่กระแสน้ำกำลังได้รับการตอบรับดีจากหลายฝ่าย ก็มีคณะผู้เชี่ยวชาญด้านชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ออกมาคัดค้านการใช้อีเอ็มบอล โดยชี้แจงว่าได้ทดสอบประสิทธิภาพของอีเอ็มเป็นเวลามากกว่า 1 เดือน สรุปได้ว่าอีเอ็มบอลไม่สามารถช่วยบำบัดน้ำเสียได้ ช่วยได้เฉพาะทำให้กลิ่นเหม็นลดน้อยลง แต่กลับเป็นการเพิ่มขยะให้แก่แหล่งน้ำ การโยนอีเอ็มบอลลงไปแหล่งน้ำไม่ต่างจากการที่ เรือน้ำตาลพลิกคว่ำใน

แม่น้ำ เพราะอีเอ็มบอลทำมาจากกากน้ำตาล ดังนั้นการโยนอีเอ็มบอลลงในแหล่งน้ำนอกจากจะไม่ช่วยให้น้ำมีคุณภาพดีขึ้นแล้วยังทำให้น้ำเน่าเสียมากขึ้นด้วย นอกจากนี้ประชาชนที่ไปช่วยกันปั้นอีเอ็มบอลอาจได้รับเชื้อโรคเข้าสู่ร่างกาย โดยเฉพาะเชื้ออหิวาต์ จากการสัมผัสอีเอ็มบอล ทำให้มีอาการท้องเสีย(ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์, 2554 : ออนไลน์; จากอีเอ็มบอลถึงมรณะที่น้ำกลั้วกว่าน้องน้ำ, 2554 : ออนไลน์) ปรากฏการณ์การใช้อีเอ็มบอลดังกล่าวนอกจากจะเป็นการย้ำให้เห็นความสำคัญของการมีความรู้ในสิ่งที่ทำเพื่อสาธารณประโยชน์แล้วยังสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อได้ลงมือทำสาธารณประโยชน์ไปแล้วจะต้องมีการติดตามผลที่เกิดขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงหรือส่งผลเสียใดหรือไม่ การติดตามผลของการกระทำจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

อีกเหตุการณ์ตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการติดตามผลการกระทำสาธารณประโยชน์จากอุทกภัยครั้งใหญ่นี้ ได้แก่ การที่สัตว์ต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน เช่น ช้างที่วังช้างอยุธยา แลเพนียดช้าง จ.พระนครศรีอยุธยา ได้รับความเดือดร้อนช้างจำนวนกว่า 70 เชือก ไม่มีอาหารกิน และไม่มีพื้นที่ในการหลบนอนเนื่องจากน้ำท่วมสูงมาก และความขังต้องอพยพช้างไปอยู่ที่อนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวร เกียวกัญชาในพื้นที่ใกล้เคียงเลี้ยงช้าง ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของช้าง เพราะช้าง 1 เชือก จะกินอาหารวันละประมาณ 200-250 กิโลกรัม จึงมีผู้บริจาคอาหารสดเช่น กกล้วย สับประรด ไปให้มากมายเกินกว่าช้างกินได้หมดทำให้ผลไม้เน่าเสีย คณะสัตวแพทย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จึงแจ้งงดรับบริจาคอาหารสดสำหรับช้าง แต่ขอบริจาคอาหารเม็ดแทน เพราะสามารถเก็บไว้ให้ช้างกินได้ แต่ก็ยังมีผู้ส่งอาหารสดไปให้ช้างอยู่เรื่อยๆ แสดงให้เห็นว่ามีคนจำนวนมากบริจาคอาหารสดสำหรับช้าง โดยไม่ได้รู้ความต้องการที่แท้จริง หากผู้บริจาคติดตามข่าวก็จะทราบได้ว่าอาหารสดมีปริมาณเกินความจำเป็นที่ช้างจะกินหมดในแต่ละวัน ควรบริจาคอาหารเม็ดจะได้ประโยชน์กว่า (คณะสัตวแพทย์ ม.เกษตร แจ้งงดรับบริจาคอาหารสดสำหรับช้าง, 2554 : ออนไลน์)

จากที่กล่าวมาวิเคราะห์ได้ว่าจิตสาธารณะมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ด้านการรู้ความสำคัญของจิตสาธารณะ หมายถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตสาธารณะทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2551: 59)

2. ด้านการรู้ความต้องการสาธารณประโยชน์ของส่วนรวม หมายถึง การรู้ปัญหาของส่วนรวมที่ต้องการได้รับการแก้ไข (กนิษฐา นิตศน์พัฒนา และคณะ, 2541: 8; ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2551: 59; อรพินทร์ ชูชม, อัจฉรา สุขารมณ และอุษา ศรีจินดารัตน์, 2549: 18)

3. ด้านการรู้ความรู้ที่จำเป็นในการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์ หมายถึง การศึกษาความรู้เพื่อให้ทำสาธารณประโยชน์อย่างถูกต้อง (คาราวาน เวิร์คพ้อยท์จมน้ำ หวัดดับ, 2554; “อยุธยา”จมน้ำบาดาล-สาย”เอเซีย”อัมพาต, 2554 : ออนไลน์; Oslan, Blekher และ Chesnokova, 1999 : online)

4. ด้านการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์เพื่อส่วนรวม หมายถึง การลงมือทำสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ (ชาย โพธิสิตา, 2546: 2; ชาย โพธิสิตา และคณะ, 2543: 13-14; พระธรรมปิฎก, 2552: 57; พระไพศาล วิสาโล, 2544: 15; ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2551: 59; รุจิรา เตชางกูร, 2549: 12; ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร, ประทีป จินน์ และทัศนาก ทองภักดี, 2547: 84; สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2542: 26; Chi, 1998: 36)

5. ด้านการติดตามผลการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์ หมายถึง การติดตามการใช้สาธารณประโยชน์ของคนในสังคม (ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์, 2554 : ออนไลน์; จากอีเอ็มบอลถึงมรณะที่น่ากลัวกว่าน้ำ, 2554 : ออนไลน์; คณะสัตวแพทย์ ม.เกษตร แจ่งดริบบริจาคอาหารสดสำหรับช้าง, 2554 : ออนไลน์)

1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะเป็นเรื่องของจิตใจที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการเล่าให้ฟัง บอกให้เชื่อ บอกให้ทำ หรือทำให้ดู จิตสาธารณะเกิดจากการได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจ, 2543: 15-20; ไชยรัตน์ ศิรินคร, 2548; ประไพพิศ โอฟาร์วัฒน์, 2548; วิศัลย์ ไชยิตานนท์, 2550) มีรายละเอียด ดังนี้

ปัจจัยภายนอกเป็นภาวะที่เกิดจากการอบรมกล่อมเกลาและสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ทีละเล็กทีละน้อยซึ่งส่งผลกระทบต่อจิตสำนึกของแต่ละคน ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อจิตสาธารณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร บทบาทของผู้นำในชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน

ปัจจัยภายใน หมายถึง การรับรู้ การเรียนรู้ การคิดของแต่ละบุคคลในการพิจารณาตัดสินใจคุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติ ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะ ได้แก่ รู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ความคิดเห็นที่ดีต่อจิตสาธารณะ สถานภาพทางสังคม ความสามารถในการใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจ และการมีความต้องการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมทั้งการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมอันเนื่องมาจากการไม่เห็นแก่ตัว

จิตสาธารณะไม่ได้เกิดจากเฉพาะปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยภายในเพียงอย่างหนึ่งอย่างใด เนื่องจากทุกทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ปัจจัยภายนอกเป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติซึ่งจะกระทบต่อความรู้สึกของบุคคลแล้วกลายเป็นจิตสำนึกโดยธรรมชาติ และมักไม่รู้ตัว แต่สำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นความตั้งใจเลือกสรรในขณะที่รู้ตนเองเป็นอย่างดี เป็นสำนึกที่สร้างขึ้นภายในจากการการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่มากระทบ การที่จะทำให้คนมีจิตสาธารณะต้องให้ทั้งปัจจัยภายนอกและภายในควบคู่กันไป กล่าวได้ว่าจิตสาธารณะเป็นผลมาจากการรับรู้ เรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายหลังจากมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งที่ต่างๆ และแสดงออกเป็นพฤติกรรมที่เอาใจใส่ในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม (สุพจน์ ทรายแก้ว, 2546: 45-48)

แม้ว่าปัจจัยที่จะส่งผลจิตสาธารณะของแต่ละคนมีหลายประการ แต่อย่างไรก็ตามนักเรียนในช่วงวัย 11 – 15 ปี เป็นวัยที่มีความสามารถในการคิดเป็นเหตุเป็นผล คือมีความสามารถในการคิดในขั้นปฏิบัติการแบบระบบ หรือขั้นนามธรรม จะสามารถคิดสลับไปมาระหว่างความเป็นจริงกับความเป็นไปได้ สามารถคิดในเชิงนามธรรมได้จะสามารถตั้งสมมติฐาน แล้วตรวจสอบสมมติฐานด้วยการทำวิจัย และสามารถคิดถึงความหมาย ความสำคัญ คิดวิเคราะห์และหาเหตุผลประกอบความคิด หรือการจินตนาการของตน นอกจากนั้นโคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976: 33) ดังนั้นปัจจัยที่จะช่วยกระตุ้นความคิด ความรู้สึกที่มีต่อสาธารณะของนักเรียนในวัยนี้ได้ คือ ครู พ่อแม่ และชุมชนที่นักเรียนเป็นสมาชิก ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ใกล้ชิดกับนักเรียนที่สุดในช่วงวัยนี้ นอกจากนั้นปัจจัยภายนอกที่สัมพันธ์กับความรู้สึกนึกคิดของคนไทยส่วนใหญ่ ได้แก่ ปัจจัยที่สืบเนื่องมาจากคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา หลอมรวมอยู่ในวิถีชีวิตของชาวพุทธจนไม่สามารถแยกออกจากการกันได้ ในทางพุทธศาสนามีหลักธรรมที่กล่าวถึงปัจจัยภายในเกี่ยวกับการคิด ความรู้สึกเกี่ยวกับจิตสาธารณะซึ่งส่งผลให้แต่ละ

คนแสดงพฤติกรรมของผู้ที่มีจิตสาธารณะ ได้แก่ พรหมวิหาร 4 และ สังคหวัตถุ 4 ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (2531 : 196-208) กล่าวไว้ สรุปได้ดังนี้

พรหมวิหาร 4

การลงมือทำสาธารณประโยชน์จะได้ผลสมบูรณ์ต้องมีรากฐานที่เกิดจากความคิด ความระลึก ซึ่งเป็นคุณธรรมในใจที่แต่ละคนยึดถือ ได้แก่ พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นคุณธรรมที่รากฐานของพฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมการทำเพื่อสาธารณประโยชน์จะเข้มแข็ง พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย

เมตตา เป็นความรัก ความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริง ทำให้ต้องการที่จะให้เขามีความสุข ความรักความปรารถนาดีนี้จะนำไปสู่การทำเพื่อสาธารณประโยชน์ ถ้าไม่มีความรักและปรารถนาดีต่อส่วนรวมแล้วการทำเพื่อสาธารณประโยชน์ก็จะไม่ยั่งยืน ไม่มั่นคง ไม่เป็นไปอย่างจริงจัง ทำไปนานๆ ก็เบื่อหน่าย

กรุณา เป็นความคิดที่จะช่วยเหลือ ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุขหรือส่วนรวมได้ประโยชน์ ความคิดในลักษณะนี้จะทำให้เกิดการขวนขวายที่จะทำเพื่อสาธารณประโยชน์

มุทิตา เป็นความยินดีที่เห็นผู้อื่นมีความสุขหรือส่วนรวมได้ประโยชน์ มุทิตาจะนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่จะทำให้สาธารณประโยชน์นั้นคงอยู่ต่อไป เพราะเห็นว่าสาธารณประโยชน์ทำให้คนในสังคมมีความสุข

อุเบกขา เป็นการวางใจเป็นกลาง รู้จักรอโอกาส รอจังหวะ รอเวลา รอความพร้อม การทำเพื่อสาธารณประโยชน์ให้เกิดผลอย่างแท้จริงต้องใช้ปัญญาพิจารณาปัจจัยต่างๆ ให้เหมาะสมทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ ความร่วมมือของคนในชุมชน ขณะที่รอโอกาสก็ใช้ปียวาจาในการพูด เจรจาดติดต่อเพื่อให้เกิดความพร้อม หลังจากนั้นจึงลงมือทำและเมื่อลงมือทำแล้ว หากพบปัญหาอุปสรรค ก็ต้องวางใจเป็นกลางไม่กระสับกระส่าย ทูรันทุราย ต้องพิจารณาว่าจะแก้ไขอย่างไร การมีอุเบกขานี้จะช่วยให้ทำงานได้ผลดี จิตใจผู้ทำก็มีความสุขด้วย

สังคหวัตถุ 4

จิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะของผู้ที่คำนึงถึงส่วนรวม มุ่งประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้นผู้ที่มีจิตสาธารณะจะต้องแสดงออกด้วยการลงมือทำให้สังคมที่ตนเองอาศัยอยู่มีการเปลี่ยนแปลงไป

ในทางที่ดีขึ้น หลักธรรมที่เป็นหลักแห่งการยึดเหนี่ยวจิตใจคนและยึดเหนี่ยวสังคมไว้ให้อยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ช่วยกันสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ ได้แก่ สังคหวัตถุ 4

สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา สมานัตตตา อุตถจริยา ซึ่งเป็นพฤติกรรมการแสดงออกของผู้ที่มุ่งทำเพื่อสาธารณประโยชน์

ทาน เป็นการให้ทรัพย์สิน สิ่งของที่เกิดจากเจตนาดี ให้เพื่อให้ผู้รับได้สิ่งที่ดี เป็นการให้ด้วยความปรารถนาดี การทำเพื่อสาธารณประโยชน์เริ่มจากการคิดที่จะให้ เป็นเจตนาดีที่จะให้สิ่งที่ดีแก่คนส่วนรวม

ปิยวาจา เป็นถ้อยคำหรือคำพูดที่เกิดจากจิตใจที่ปรารถนาดี เป็นเครื่องเชื่อมโยงผู้ให้และผู้รับเข้าหากัน เพราะการให้ (ทาน) จะดำเนินไปได้ด้วยดี ตั้งแต่การเริ่มติดต่อกัน จนถึงการทำความสำเร็จในเจตนาดีของผู้ให้ ซึ่งจะทำให้การให้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับ ดังนั้นผู้ที่จะให้ทานจึงต้องมีปิยวาจาด้วย ปิยวาจาจึงเป็นสิ่งสำคัญมากสำคัญทั้งในการเริ่มต้นที่จะทำให้เกิดความร่วมมือกันในการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์ และในการที่จะทำให้การดำเนินงานสำเร็จ

อุตถจริยา เป็นการบำเพ็ญตนให้เป็นคนมีประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยการให้ร่างกาย นอกจากทานซึ่งเป็นการให้สิ่งของแล้วยังมีอุตถจริยาซึ่งเป็นการให้ด้วยร่างกายที่มีอยู่ด้วยจิตใจที่ต้องการทำประโยชน์แก่สังคม การลงมือทำนั้นต้องเป็นประโยชน์ไม่สร้างความยุ่งยาก เดือดร้อนแก่สังคม ดังนั้นการให้ด้วยร่างกายนี้จึงต้องเป็นการให้ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ คือสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์อย่างผู้มีความรู้ในเรื่องที่ลงมือทำ

สมานัตตตา เป็นวางการตัวให้เหมาะสม การปฏิบัติตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว ไม่หยิ่งจองหองในการให้ผู้อื่น ทำให้ผู้รับรับรู้ได้ว่าเป็นการให้แบบร่วมทุกข์ร่วมสุข ไม่ใช่ให้ด้วยความดูถูกดูแคลน ว่าอดอยาก ขาดแคลน เป็นการให้ความนับถือเพื่อนมนุษย์ ผู้มีฐานะศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับตน ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามบุคคลที่ด้อยกว่าตน เป็นต้น สมานัตตตาจะทำให้เกิดความร่วมมือกันในการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์

พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 กับการเป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ

หลักธรรมพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ ด้วยเหตุที่ว่าพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่ทำให้คนมีจิตใจที่นึกถึงผู้อื่น นึกถึงส่วนรวม ปรารถนาทำเพื่อส่วนรวม ซึ่งนำไปสู่การแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมในการลงมือทำ

สาธารณประโยชน์ด้วยการให้สิ่งของหรือเงินทอง รวมไปถึงการใช้คำพูดดีๆ การสละแรงกาย และ การทำตัวเป็นผู้อ่อนน้อมในการทำงานเพื่อส่วนรวมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ทำให้การทำ สาธารณประโยชน์เป็นไปด้วยความจริงใจและจริงจัง ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์บรรลุเป้าหมายได้ อย่างแท้จริง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในมีส่วนสำคัญในการส่งเสริม จิตสาธารณะ หลักสูตรการเสริมสร้างจิตสาธารณะตามทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่าสำหรับ นักเรียนประถมศึกษา จึงควรเป็นดังนี้

1. หลักสูตรต้องให้นักเรียนได้มีโอกาสทำสาธารณประโยชน์ซึ่งทำให้นักเรียนได้รับรู้ ว่าตนเองสามารถทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นได้
2. หลักสูตรต้องมีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักกรรมพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 เพื่อให้เกิด ความรู้ความเข้าใจเรื่องการนึกถึงผู้อื่น นึกถึงส่วนรวม ประารถนาทำให้ผู้อื่นมีความสุข โดยการลง มือทำสาธารณประโยชน์ด้วยการให้ทรัพย์ สิ่งของ แรงกาย สติปัญญา หรือเวลาแก่ส่วนรวม

2. ทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่า (Social Meliorism Theory)

ทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่าสนับสนุนและส่งเสริมการนำการศึกษามาใช้เป็น เครื่องมือสำหรับการปฏิรูปลสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ หัวใจ ของทฤษฎีนี้อยู่ที่การพัฒนาสติปัญญาคนในสังคม ให้พวกเขารู้จักคิดรอบคอบ พิจารณาทั้งความ เป็นไปและปัญหาในสังคมจากหลากหลายมิติ หลายมุมมอง ซึ่งเครื่องมือที่จะทำให้นักเรียนมี คุณลักษณะดังกล่าวได้คือการจัดการศึกษา นอกจากนี้ทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่ายัง อธิบายต่อไปด้วยว่าความเลวร้ายทั้งหลายในสังคมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นปัญหา คอร์รัปชัน ความรุนแรงต่างๆ การกดขี่ทางสังคมผ่านเชื้อชาติ ฐานะทางเศรษฐกิจและการเมือง น่าจะต้องได้รับการพิจารณาและมีการเตรียมการไว้เพื่อที่คนรุ่นใหม่ในสังคมจะได้มีความรู้ ทักะระในการเผชิญหน้ากับสิ่งเหล่านี้ และที่สำคัญคือจะต้องสามารถรับมือกับสิ่งเหล่านี้ได้อย่างมี สติมั่นคง (Kliebard, 2004 อ้างถึงในสำลี ทองธิว, 2553: 1-4) โดยนัยนี้ให้นักการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับทฤษฎีนี้จึงพยายามจัดทำหลักสูตรหรือการจัดการเรียนการสอนที่บรรจุสิ่งที่กำลัง เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม หรือสิ่งอื่นๆ ที่มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ปัญหาในสังคมเข้าไว้เป็นส่วน

หนึ่งของการศึกษา พร้อมกันนั้นก็คัดสรรสาระเนื้อหาที่จำเป็นสำหรับการแก้ปัญหา นั่นคือลดจนพยายามหาวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เอื้อให้ผู้เรียนได้ลงมือใช้ความรู้ที่คัดสรรไว้และที่ได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมไปใช้แก้ปัญหา อย่างไรก็ตามจุดหมายของการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่าไม่ได้อยู่ที่ความสามารถในการแก้ปัญหาของผู้เรียนเท่านั้น แต่อยู่ที่หลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นว่าสังคมหลังการแก้ปัญหาแล้วมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกมากขึ้นหรือไม่ เพียงไรและอย่างไร และจะต้องทำอะไรต่อไปหรือไม่ ประการใดเพื่อทำให้เกิดสังคมที่ดีกว่าต่อไป

โดยรากศัพท์แล้ว คำว่า Meliorism มาจากคำละติน melior แปลตรงตัวว่า ทำให้ดีขึ้น นั่นคือนักการศึกษาที่อยู่ในค่ายทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่าคือกลุ่มที่เชื่อว่าการศึกษามีส่วนสำคัญในการทำให้สังคมดีขึ้น หรือดีกว่าที่เป็นอยู่ และเชื่อว่าทุกอย่างน่าจะดีขึ้นเรื่อยๆเมื่อคนในสังคมมีสติปัญญาว่าจะต้องทำอะไร ทำอย่างไร และต้องใช้ทักษะความสามารถและจิตวิญญาณแบบใดจึงจะทำให้ปัญหาในสังคมหมดไป

ตัวอย่างนวัตกรรมหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่า ได้แก่ หลักสูตรของศาสตราจารย์ เรเนท เจิร์มเมส (Professor Renate Girmes) ศาสตราจารย์ประจำมหาวิทยาลัย แมกเดเบิร์กประเทศเยอรมัน ที่นำทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่า มาทดลองจัดทำหลักสูตรหรือโปรแกรมการศึกษาตลอด 4 ปีสำหรับนักศึกษา หลักสูตรที่จัดทำขึ้นใหม่แตกต่างจากหลักสูตรที่ใช้อยู่เดิมอย่างสิ้นเชิง เจิร์มเมสได้ทำสิ่งที่นักการศึกษายอมรับว่ากล้าหาญ และบุกเบิกวงการศึกษอย่างแท้จริง ดังนี้

1. ตัดรายวิชาที่เห็นว่ามียาละเอียดเนื้อหาสาระมากไป แต่มีความลึกซึ้งและขอบข่ายที่กว้างน้อยไป
2. ตัดรายวิชาที่เห็นว่ายึดติดกับสาระเก่าๆ มากไป ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้จินตนาการและไขว่คว้าความรู้ที่แปลกใหม่ที่จำเป็นต่อการทำความเข้าใจกับสังคมรอบตัว
3. ตัดรายวิชาที่ให้ความสำคัญต่อการยึดติด ยึดมั่นกับการพัฒนาตัวตนมากไปในขณะที่ยังกักตุนสาระในการปลดปล่อย ละวางอัตตาเพื่อพัฒนาสังคมส่วนรวม

หลักสูตรที่จัดทำขึ้นใหม่เป็นหลักสูตรที่ให้อิสระแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ที่พวกเขาเห็นว่าจำเป็น และเป็นความรู้ที่เปิดโลกทัศน์ของพวกเขา ความรู้ดังกล่าวอาจจะ

เป็นสาระเนื้อหา วิธีการแก้ปัญหา เครื่องมือที่จำเป็นต้องใช้และเกี่ยวข้องกับกาแก้ปัญหา หรือ อาจจะเป็นวิธีการตั้งคำถาม หลักสำคัญของการให้ผู้เรียนมีอิสระในการแสวงหาความรู้ที่ หลากหลายคือการที่ให้ผู้เขารู้จักการวางแผน ออกแบบให้กับการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อ สนองตอบต่อความจำเป็นและการค้นหาจิตวิญญาณของตนเอง

เจอร์มเมส ใช้สิ่งที่เรียกว่า ภาระงานหรืองานที่ท้าทาย (Aufgaben ในภาษาเยอรมัน)เป็น ศูนย์กลางในการพัฒนาหลักสูตรที่มีลักษณะดังกล่าว ภาระงานส่วนใหญ่เป็นชิ้นงาน หรือโครงการ ที่เป็นรูปธรรม เช่น การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสวนสาธารณะ การพัฒนาอนุสาวรีย์หรือน้ำพุ ฯลฯ โดยภาระงานที่ว่านี้ต้องเป็นสิ่งท้าทายความสามารถของนักศึกษาและที่สำคัญคือต้องเป็น สภาพการณ์หรือสิ่งแวดล้อมใกล้เคียงตัวนักศึกษา ภาระงานที่ท้าทายนี้เองที่เป็นตัวกำหนดว่านักศึกษา จำเป็นต้องใช้ความรู้ ทักษะและกระบวนการอะไรในการทำให้บรรลุภาระงานดังกล่าวได้ เจิร์มเมส อธิบายว่าภาระงานหรือสิ่งที่นักศึกษาจะทำเป็นสิ่งท้าทายสำหรับนักศึกษาแต่ละกลุ่ม แต่ละชั้นปี ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมในขณะนั้น ขึ้นอยู่กับความสนใจ ความทำ ทาย ภูมิประเทศ ฯลฯ ดังนั้นข้อความรู้ก็ดี ทักษะ กระบวนการหรือแม้แต่คุณลักษณะทางอารมณ์ ที่จำเป็นต้องการทำภาระงานนั้นจึงต้องแตกต่างกันไปด้วย เช่นนี้แล้วเนื้อหาสาระและทักษะที่ จำเป็นสำหรับนักศึกษาจึงแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามเจอร์มเมสใช้วิธีการเลือกสาระเนื้อหาโดย การกำหนดใช้ ข้อคำถามสำคัญ 9 ข้อสำหรับจัดกลุ่มข้อความรู้ ทักษะและสิ่งอื่นๆที่จำเป็นที่ นักศึกษาทุกคนจะต้องศึกษาในรายละเอียด และอย่างลึกซึ้ง กว้างขวาง ข้อคำถามที่นำมาสู่การ จัดหลักสูตรตามทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่ามีดังนี้

1. ข้อเท็จจริงหรือข้อความรู้ที่ต้องใช้ในภาระงานนั้นคืออะไร(สาระทางวิทยาศาสตร์)
2. ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสังคมคืออะไร (สาระทางสังคมศาสตร์)
3. สิ่งที่จะทำนั้นมีความหมายอย่างไร มีความเป็นมาอย่างไร และเกิดขึ้นได้อย่างไร (สาระทางปรัชญา และจิตวิทยา)
4. สิ่งที่จะทำมีลักษณะอย่างไร (การวางแผน การศึกษาโครงสร้าง ฯลฯ)
5. จะต้องทำอะไร อย่างไร (ความรู้เรื่องการจัดการ บริหารงาน งบประมาณ)

6. ทำอย่างไรจึงจะทำให้ภาระงานนั้นบรรลุเป้าหมาย ทำกันจนแล้วเสร็จ (ความตั้งใจ ความต่อเนื่อง ความพยายาม ความอดทน แรงงาน การสื่อสารซึ่งกันและกัน การสื่อสารกับ ชุมชน ฯลฯ)

7. เมื่อทำเสร็จแล้วจะรู้ได้อย่างไรว่าทำให้สังคมดีขึ้น พบว่าประสบความสำเร็จ (การตัดสินใจ โดยชุมชน การที่ชุมชนมาใช้งาน ฯลฯ)

8. งานที่ทำเสร็จแล้วนั้น มีความหมายกับตนเองหรือไม่ อย่างไร (การคิดตอบโต้ สะท้อน กลับอย่างมีความหมาย)

9. งานที่ทำเสร็จแล้วนั้น มีความดีงาม มีค่าต่อสังคมหรือไม่อย่างไร (ค่านิยม ปรัชญา จิตวิญญาณ)

จะเห็นได้ว่า การนำทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่ามาใช้ นั้น เจิร์มเมส จัดการศึกษา โดยเลือกเฉพาะสิ่งที่มีความหมายต่อตัวนักศึกษาเอง เป็นภาระงานที่นักศึกษาเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นงานท้าทายที่เป็นประโยชน์ ดังนั้นความรู้ ทักษะและทัศนคติต่างๆที่แต่ละกลุ่มกำหนด เลือกเรียนจึงล้วนเป็นสิ่งที่มีความหมายไม่ใช่เพื่อตนเอง แต่เพื่อกลุ่ม เพื่องาน และเพื่อสังคมเป็นหลัก เจิร์มเมสสนับสนุนว่าการศึกษาในแบบนี้เท่านั้นจึงจะเป็นการศึกษาที่แท้จริง เป็นการศึกษาสร้างคนที่ไม่คิดถึงแต่ตนเอง เป็นการใช้สติปัญญาในการแสวงหาความรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม ไม่สนใจเฉพาะสิ่งที่สนองตอบความสนใจ ความจำเป็น และสนองตอบต่อการพัฒนาตนเองเท่านั้น นั่นคือการสร้างคนสำหรับการพัฒนาสังคมที่ดีกว่าและสร้างสังคมที่ดีกว่านั่นเอง (ลำลี ทองธิว, 2553:4)

สรุปได้ว่าทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่าสนับสนุนและส่งเสริมการนำการศึกษามาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ โดยมีหลักการดังนี้

1. เป้าหมายของการจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น
2. ภาระงานที่ให้ผู้เรียนแก้ปัญหาเป็นภาระงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและเป็นงานที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน

3. เนื้อหาที่อยู่ในหลักสูตร เป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับใช้ในการแก้ปัญหาตามภาระงานที่ผู้เรียนเป็นผู้ศึกษาค้นหาเนื้อหาด้วยตนเองภายใต้แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนเป็นนักวิจัย (Students as Researchers)

4. การจัดการเรียนการสอนต้องให้ผู้เรียนค้นคว้าความรู้ที่จำเป็นโดยสรุปข้อความรู้ด้วยตนเองตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) และค้นหาวิธีการแก้ปัญหาใหม่ ๆ ตามทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์ (Constructionist Theory)

5. การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนพิจารณาจากความสามารถในการแก้ปัญหาและหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นว่าสังคมหลังการแก้ปัญหาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้จึงใช้ทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่าเป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาหลักสูตรโดยให้นักเรียนสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์เพื่อให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

3. ทฤษฎีและแนวคิดการจัดการเรียนรู้เสริมสร้างจิตสาธารณะ

การเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนโดยใช้สติปัญญาในการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์ ตามทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่านั้น นักเรียนต้องเป็นผู้ใช้สติปัญญาในการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์ ผู้วิจัยจึงศึกษาทฤษฎีและแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้สติปัญญาของนักเรียน ได้แก่ ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์, ทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์ และแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนเป็นนักวิจัยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) และทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์ (Constructionist Theory)

3.1.1 ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ มีแนวคิดพื้นฐานมาจากแนวคิดของนักจิตวิทยาชาวสวิสเซอร์แลนด์ชื่อ เพียเจต์ (Piaget) และนักจิตวิทยาชาวรัสเซีย ชื่อวีกอทสกี (Vygotsky)

เพียเจต์ และ อินheldเดอร์ (Piaget and Inhelder 1969: 157-159) ได้กล่าวถึงพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กว่า เด็กมีพัฒนาการของการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากการเรียนรู้ของ

ผู้ใหญ่ เด็กจะค่อยๆ เรียนรู้และพัฒนาขีดความสามารถของตนเป็นระดับตามแต่ละช่วงเวลาที่เขาเติบโตขึ้น เพียเจต์เชื่อว่าเด็กจะสามารถจัดระบบโครงสร้างองค์ความรู้และโลกทัศน์ที่เป็นของตัวเองผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ภายในตัวเมื่อได้ลงมือทำงาน (Learning by doing) และได้สื่อสารกับตัวเองเกี่ยวกับเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพียเจต์เห็นว่าการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้นคือการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากตัวเอง เขาเชื่อว่าถ้านักเรียนถูกกระตุ้นด้วยปัญหาที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญา (Cognitive conflict) หรือเรียกว่าเกิดการเสียสมดุลทางปัญญา (Disequilibrium) นักเรียนต้องพยายามปรับโครงสร้างทางปัญญา (Cognitive structuring) ให้เข้าสู่ภาวะสมดุล (Equilibrium) โดยวิธีการดูดซึม (Assimilation) ได้แก่ การรับข้อมูลใหม่จากสิ่งแวดล้อมเข้าไปไว้ในโครงสร้างทางปัญญา และการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญา (Accommodation) คือ การเชื่อมโยงโครงสร้างทางปัญญาเดิม หรือความรู้เดิมที่มีมาก่อนกับข้อมูลข่าวสารใหม่ จนกระทั่งนักเรียนสามารถปรับโครงสร้างทางปัญญาเข้าสู่สภาพสมดุล หรือสามารถที่จะสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมาได้ หรือเกิดการเรียนรู้

วิกิตอกก็มีแนวคิดที่สำคัญที่ว่า "ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาด้านพุทธิปัญญา" โดยอธิบายว่านักเรียนสามารถพัฒนาด้านพุทธิปัญญาได้หากได้รับความช่วยเหลือหรือคำแนะนำให้สร้างความรู้โดยการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น ได้แก่ เด็ก กับผู้ใหญ่ พ่อแม่ ครูและเพื่อน ในขณะที่เด็กอยู่ในบริบทของสังคมและวัฒนธรรม (Sociocultural context) (Vygotsky, 1978: 24)

ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ มีลักษณะสำคัญอยู่ 4 ประการ (Kauchak และ Eggen, 1998: 17) คือ

1. นักเรียนเป็นผู้สรุปความรู้ด้วยตนเอง ผ่านการดู ฟัง อ่าน เขียน และลงมือปฏิบัติ
2. การเรียนรู้สิ่งใหม่ขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เดิมที่ช่วยส่งเสริมหรืออาจเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ใหม่ ดังนั้นครูต้องจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เชื่อมโยงประสบการณ์ใหม่กับความรู้เดิมเพื่อทำให้ความรู้เดิมชัดเจนขึ้น หรือเปลี่ยนแปลงความรู้เดิม
3. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดียิ่งขึ้นเมื่อนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จึงต้องใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อให้นักเรียนได้ร่วมคิด ปฏิบัติและสื่อสารซึ่งกันและกัน

4. การเรียนรู้ที่มีความหมายจะเกิดขึ้นเมื่อนักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง โดยการปฏิบัติและการคิด (hand on and mind on experience) ในบริบทจริงหรือใกล้เคียงสภาพจริงมากที่สุด

การจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ให้ความสำคัญที่นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้ ไม่ใช่เป็นผู้รับอย่างเดียว มีนักวิชาการกล่าวไว้ ดังนี้

เฮนริเกส (Henriques, 1997 : online) กล่าวว่าจัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ สนับสนุนให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ค้นคว้า สืบสอบ สัมผัสในบริบทจริง ให้เหตุผล สัมผัสตรวจสอบความรู้ของตนเอง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยการอภิปราย ชักถาม การจัดประสบการณ์ที่หลากหลายให้นักเรียนได้เรียนรู้ ทำทหายและสร้างความขัดแย้งทางความคิด การพิจารณาไตร่ตรองการเรียนรู้ของตนเองเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องชัดเจนระหว่างครูและนักเรียน นักเรียนกับเพื่อน หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้นั้นจะทำให้ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้นจากการบูรณาการความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ความรู้ใหม่นั้นมีความหมายกับตัวนักเรียน

กายอนและคอลเลย์ (Gagnon and Collay, 2006 : online)กล่าวถึงการออกแบบการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ว่า ควรประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ คือ 1. สถานการณ์ (Situation) 2. กระบวนการกลุ่ม (Grouping) 3. การเชื่อมโยงความรู้ (Bridge) 4. การใช้คำถาม (Question) 5. การนำเสนอผลงาน (Exhibition) 6. การสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflections) ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 6 มีประโยชน์สำหรับการวางแผนการจัดการเรียนการสอน โดยครูต้องจัดสถานการณ์ให้นักเรียนได้อธิบายและเลือกใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งใช้คำถามกระตุ้นเพื่อกระตุ้นความสนใจ และให้นักเรียนได้นำเสนอหรือแสดงสิ่งที่นักเรียนได้คิดหรือค้นพบให้กับผู้อื่น และสุดท้ายคือการให้นักเรียนได้สะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้

3.1.2 ทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์

ทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์เป็นทฤษฎีที่เพพเพิร์ต (Papert) นักคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์และการศึกษานักศึกษาชาวอเมริกันได้พัฒนาขึ้นจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

เพพเพิร์ต มีแนวคิดว่าการเรียนรู้ที่ดีกว่าไม่ได้เกิดมาจากการที่ครูค้นพบวิธีการสอนที่ดีกว่า แต่เกิดมาจากการที่ครูได้ให้โอกาสที่ดีกว่าแก่ผู้เรียนให้สามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตัวเอง

(Papert, 1996 อ้างถึงใน Zhang, 2008 : online) เพพเพิร์ตเคยทำงานอย่างใกล้ชิดกับเพียเจต์อยู่ระยะหนึ่ง เพพเพิร์ต มีความคิดเห็นเหมือนกับเพียเจต์ในเรื่องของการเรียนรู้จากการกระทำและการสื่อสารภายในของเด็กแต่ละคน แต่เขามีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปจากเพียเจต์ที่เชื่อว่าการเรียนรู้ในบางเรื่องเด็กยังไม่สามารถเรียนรู้ได้ต้องรอเวลาให้เด็กเติบโตขึ้นก็จะพร้อมที่จะเข้าใจเรื่องราวเหล่านั้นได้ เพพเพิร์ตเชื่อว่าเด็กสามารถเรียนเรื่องราวต่างๆ ได้โดยไม่ต้องรอเวลา เพียงแต่ต้องให้เขาได้เข้าไปอยู่ในสถานการณ์นั้น การนำตัวเองเข้าสู่สถานการณ์ (Situational Constructionism) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะได้สัมผัสกับเหตุการณ์ตรง โดยมีครูเป็นผู้ช่วยสนับสนุนให้เด็กเกิดการเรียนรู้และหาเหตุผลของสิ่งต่างๆ ด้วยตัวของเด็กเอง (Self-directed Learning) เด็กจะเรียนรู้ได้จากสิ่งที่ช่วยสร้างการเรียนรู้ อย่างเช่น ปรasaททราย, โครงสร้างเครื่องจักร, หนังสือ, โปรแกรมคอมพิวเตอร์ หรือเพลง และเด็กเรียนรู้จากการได้สร้างสรรค์ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพราะเมื่อเด็กได้สร้างต่างๆ ขึ้นมาเขาก็เกิดการเรียนรู้ในสมองของเขาด้วย (Falbel, 1993)

เพพเพิร์ต ให้ความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ไว้ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่ขึ้นด้วยตนเอง ไม่รับข้อมูลที่ถ่ายทอดเข้ามาในสมองของผู้เรียนเท่านั้น โดยความรู้จะเกิดขึ้นโดยการแปลความหมายจากประสบการณ์ที่พวกเขาได้แสวงหาในสิ่งที่เขาสนใจด้วยตนเอง แล้วสัมผัสและทดลองทำ ข้อมูลที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ ปฏิกริยาระหว่างความรู้เดิมของเด็ก ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมภายนอก ช่วยให้เด็กสามารถสร้างเป็นความรู้ของตนเองได้ และก่อให้เกิดเป็นวงจรการเรียนรู้ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด ประการที่สอง กระบวนการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพมาก เมื่อมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย (สันติ ทิษยากร, 2553 : ออนไลน์)

เพพเพิร์ตเฝ้าสังเกตการณ์การเรียนรู้ของเด็ก และมีประสบการณ์จากการทำงานวิจัยกว่า 20 ปี และเสนอว่าการเรียนรู้ของคนแบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้

1. ระยะต้น วิธีการเรียนรู้ของมนุษย์จะเป็นลักษณะที่ไม่มีรูปแบบ เป็นการเรียนรู้โดยธรรมชาติ เช่น การเรียนพูดของเด็ก การที่เด็กเรียนรู้จากการทดลองด้วยตนเอง เรียกการเรียนรู้แบบนี้ว่า "home-style learning" หรือ "Piagetian learning" (learning without being taught") การเรียนรู้ในช่วงนี้จะเห็นว่าเด็กๆ จะมีการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้นและมีประสิทธิภาพสูง

ตัวอย่างเช่น เด็กเล็ก ๆ สามารถใช้โทรศัพท์มือถือและฟังก์ชันบางอย่างโดยไม่ต้องอ่านคู่มือการใช้ หรือการที่เด็กสามารถเล่นเกมคอมพิวเตอร์ได้ด้วยตนเอง ซึ่งถ้าเราศึกษารายละเอียดจะพบว่าการเล่นเกมคอมพิวเตอร์ไม่ใช่ของง่ายเลย ผู้ใหญ่บางท่านแม้จะอ่านคู่มือมาก่อนก็อาจจะยังไม่สามารถเล่นได้

2. ระยะเวลา เมื่อเด็กเริ่มเข้าโรงเรียน การเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้จะขึ้นกับครูผู้สอน และหลักสูตร ความกระตือรือร้นของเด็กจะค่อยๆ ต่ำลง และในหลายโอกาสจะพบว่า มีเด็กนักเรียนจำนวนไม่น้อยที่ไม่ประสบความสำเร็จในการศึกษา เรียกว่า “school-style learning”

3. ระยะเวลาท้าย ซึ่งเป็นระยะที่ทุกคนไม่อาจจะเดินไปถึงจุดปลายทาง การเรียนรู้ในระยะนี้จะต้องกลับมาใช้ “home-style learning” อีกครั้ง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง การลงมือปฏิบัติ เรียนรู้จากการลองผิดลองถูกจนเกิดองค์ความรู้ เช่น กลุ่มคนที่เรียนจบชั้นประถมแต่ลองผิดลองถูกจนประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงาน

“home-style learning” ระยะเวลาท้ายนี้เชื่อมโยงกับทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์ ที่เพพเพิร์ต ได้กล่าวไว้ว่าเด็กจะเรียนรู้ได้ดีต่อเมื่อพวกเขาได้แสวงหาความรู้ที่เขาสนใจด้วยตนเอง แล้วสัมผัสและทดลองทำ ข้อมูลที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ, ปฏิกริยาระหว่างความรู้ในตัวเด็กเองกับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมภายนอก ทำให้เด็กสามารถสรุปเป็นความรู้ของตนเองได้ และก่อให้เกิดเป็นวงจรการเรียนรู้ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด

หลักการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์ มีดังนี้

1. การให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ หรือสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนสามารถสรุปข้อความรู้ของตนเองได้

2. การจัดการเรียนการสอนต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยครูให้ความสำคัญโอกาสและจัดวัสดุที่ใช้ในการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนด้วยตนเองเพื่อให้เด็กสามารถนำไปสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นภายในตัวเด็กเองได้ โดยครูเป็นผู้ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวก

3. การสร้างผลงานเชิงประจักษ์เป็นรูปธรรมด้วยตนเองทำให้นักเรียนเรียนรู้วิธีเรียนรู้ (Learning how to learn)”

3.1.3 ความแตกต่างของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์กับทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์

แอกเคอร์แมน (Ackermann, 2001 : online) กล่าวว่าทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์กับทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์มีความเหมือนกันที่เป้าหมายในการพัฒนาเด็กแต่แตกต่างกันที่วิธีการดังนี้

ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ตามแนวคิดของเพียเจต์ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กแต่ละวัยสนใจและวิธีการที่จะพัฒนาเด็กในระดับพัฒนาการต่างๆ โดยทฤษฎีนี้อธิบายวิธีการที่เด็กทำและคิด จะค่อยๆพัฒนาไปตามวัยของเด็กและภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เด็กได้ประสบ เพียเจต์แนะนำว่าเด็กมีความสามารถในการคิดและเหตุผลที่ดีมากกว่าที่จะเชื่อตามคนอื่น

ทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์ตามแนวคิดของเพพเพิร์ตให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อเรียนรู้ เพพเพิร์ตสนใจว่าเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับตัวเองและคนอื่นอย่างไร และการมีปฏิสัมพันธ์ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไร และการอำนวยความสะดวกในการสร้างความรู้ใหม่ของเด็กซึ่งเกิดจากการบูรณาการจากกระบวนการเรียนรู้ที่แต่ละบุคคลมีประสบการณ์ และการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

เพียเจต์และเพพเพิร์ตต่างใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์และทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์ในการมองเด็กในฐานะเป็นผู้สรุปข้อความรู้ด้วยตนเองที่มีเครื่องมือที่ใช้เรียนรู้ของตัวเอง สำหรับเด็กแล้วประสบการณ์ของแต่ละคนเกี่ยวกับความรู้ต่างๆ มีการเกิดและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ความรู้ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องที่มีอยู่แล้ว แล้วนำมาถ่ายทอด บอกให้จำ นำไปประยุกต์ใช้ แต่เป็นเรื่องที่แต่ละบุคคลจะสรุปขึ้นเอง เพียเจต์และเพพเพิร์ตต่างมีมุมมองร่วมกันเกี่ยวกับการสร้างความรู้ที่เน้นกระบวนการมองโลกของแต่ละบุคคลและการสร้างที่ลึกซึ้งภายใต้ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อม ในการสืบสอบหาข้อเท็จจริงที่ได้มาจากประสบการณ์หรือการทดลอง

ความแตกต่างของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ กับทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์ มีดังนี้

1. ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ให้ความสนใจในการสร้างความรู้ที่คงทนจากภายในตัวนักเรียนแล้วแสดงออกโดยการอธิบายความรู้นั้น ในขณะที่ทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์ สนใจในพลังและความคิดสร้างสรรค์ในการเรียนรู้และแสดงออกถึงการเรียนรู้โดยการสร้างผลงานเชิงประจักษ์ที่เป็นรูปธรรม (Feynman, 2011 : online)

2. ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ให้ความสำคัญกับความรู้เดิม โดยเสนอว่าการเรียนรู้ใหม่ เกิดจากการปรับสิ่งใหม่เข้ากับความรู้เดิมที่มีอยู่ ในขณะที่ทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์ ไม่ให้ความสำคัญกับความรู้เดิมโดยเสนอว่าเด็กสามารถเรียนรู้ได้จากการทดลองทำไปเรื่อยๆ จนกว่าจะประสบความสำเร็จ

3. ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ เป็นทฤษฎีที่กล่าวว่า ความรู้เกิดขึ้นหรือสร้างขึ้นโดยผู้เรียน ไม่ใช่เป็นการให้จากผู้สอนหรือครู ในขณะที่คอนสตรัคชันนิสต์มีความหมายกว้างกว่า คือ การเรียนรู้มีมากกว่าการกระทำหรือกิจกรรมเท่านั้น แต่รวมถึงเด็กสามารถเก็บข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมภายนอกเข้าไปสร้างเป็นโครงสร้างของความรู้ภายในสมองของตัวเอง ขณะเดียวกันก็สามารถเอาความรู้ภายในที่เด็กมีอยู่แล้วแสดงออกมาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมภายนอกได้ ซึ่งจะเกิดเป็นวงจรต่อไปเรื่อยๆ คือ เด็กจะเรียนรู้เองจากประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมภายนอก แล้วนำข้อมูลเหล่านี้กลับเข้าไปในสมองผสมผสานกับความรู้ภายในที่มีอยู่แล้วแสดงความรู้ออกมาสู่สิ่งแวดล้อมภายนอก

จากแนวคิดของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ และทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์ สรุปเป็นแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรการเสริมสร้างจิตสาธารณะตามทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่า สำหรับนักเรียนประถมศึกษา ดังนี้

1. นักเรียนต้องศึกษาและสรุปข้อความรู้ที่จำเป็นในการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์ด้วยตนเอง
2. นักเรียนต้องลงมือสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์โดยใช้ข้อความรู้ที่ศึกษาและสรุปด้วยตนเอง

3.2 แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนเป็นนักวิจัย (Students as Researchers)

แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนเป็นนักวิจัยเป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากแนวคิดของดิวอี้ (Dewey) นักปรัชญา นักจิตวิทยาและนักปฏิรูปการศึกษาชาวอเมริกัน การศึกษาตามความคิดของจอห์น ดิวอี้ คือ ความเจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรม ดังนั้นกระบวนการสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่ที่ต่อเนื่องกับประสบการณ์เก่าต้องได้รับการส่งเสริมเพื่อเป็นวิถีนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจในปัจจุบันและอนาคตได้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่

เน้นการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้ในแบบ Learning by doing นักเรียนจะเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนเป็นนักวิจัยเป็นการให้นักเรียนได้เรียนจากการปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรง นักเรียนได้ทดลองทำปฏิบัติ เสาะหาข้อมูล จัดระเบียบข้อมูล พิจารณาหาข้อสรุป ค้นคว้าหาวิธีการ กระบวนการด้วยตนเอง หรือร่วมกันเป็นกลุ่ม เน้นให้นักเรียนมีอิสระในการศึกษาหาความรู้ตามหลักประชาธิปไตยให้ผู้เรียนได้รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น ให้ได้ค้นคว้าหาข้อมูลความรู้จากแหล่งต่าง ๆ มิใช่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ทำให้เกิดนิสัยการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองได้ด้วยความมั่นใจ (Steinberg and Kincheloe, 1998: 15-18)

การจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนเป็นนักวิจัยเป็นการพัฒนาให้นักเรียนมีความเป็นนักวิจัยเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง สร้างสรรค์ผลงานจากการคิด การทำงานที่เป็นระบบ สามารถแสวงหาความรู้ สรุปข้อความด้วยตนเอง โดยผ่านกระบวนการขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เชื่อถือได้ และเหมาะสมกับวัย โดยใช้กระบวนการวิจัยแก้ปัญหา ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ หาคำตอบโดยการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีครูคอยกระตุ้นให้การช่วยเหลือ และให้การแนะนำ อันเป็นการพัฒนานักเรียนให้มีทักษะการคิดขั้นสูงอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน มีทักษะการแก้ปัญหาเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนไม่เชื่อสิ่งใดง่าย ๆ ต้องการเหตุผล สร้างทางเลือก และคิดอย่างรอบคอบ การจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนเป็นนักวิจัยนี้นักเรียนจะได้รับการพัฒนาทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหาและตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหา ทักษะการบริหารจัดการเวลา ทักษะการสื่อสาร ทักษะการค้นหาและใช้ข้อมูล ทักษะการประมวลผล และทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548: 5-9)

การจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนเป็นนักวิจัย ครูต้องจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนมีความรู้เรื่องเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการสรุปประมวลผลข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลที่นักเรียนต้องมีความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล และสรุปประมวลผลข้อมูลความต้องการสาธารณประโยชน์ และ

ติดตามผลการสร้างสรรค์สารธารได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสัมภาษณ์ (Interview) แบบสังเกต (Observation)

1. แบบสอบถาม (Questionnaire) นิยมใช้เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลชนิดปฐมภูมิ (Primary data) เนื่องจากประหยัดเวลาและงบประมาณ ใช้ง่าย ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่างจำนวนมากๆได้ แต่อาจมีปัญหาด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่ผู้ตอบไม่ยอมเปิดเผย ควรใช้การสัมภาษณ์ร่วมด้วยจะช่วยลดปัญหาได้

แบบสอบถามอาจเป็นข้อคำถามให้ผู้ตอบเขียนคำตอบ เช่น “ท่านมีวิธีการป้องกันการเป็นหวัดอย่างไร” หรือ เป็นแบบมาตราประมาณค่าที่มีระดับความเข้มให้ผู้ตอบเลือก 3 ระดับ หรือ 5 ระดับ เช่น “เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย” หรือ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” มีแนวคำตอบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เช่น คำถามเชิงบวก “การป้องกันการเป็นหวัดที่ดีที่สุดคือการรับประทานอาหาร พักผ่อน และออกกำลังกายให้เพียงพอ” หรือ คำถามเชิงลบ “อาหารที่หาซื้อได้ง่าย เช่น พิซซ่า แฮมเบอร์เกอร์มีผลต่อสุขภาพน้อย”

แบบสอบถามเหมาะสมที่จะใช้กับการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีคำถามที่เข้าใจง่าย มีคำอธิบายอย่างชัดเจน และการกรอกแบบข้อมูลไม่ยุ่งยาก

2. แบบสัมภาษณ์ (Interview) ข้อมูลที่ได้จะละเอียดกว่าการใช้แบบสอบถามที่อาจได้ข้อมูลไม่ครบ บางข้อผู้ตอบไม่ตอบ หรือไม่เข้าใจข้อคำถาม แบบสัมภาษณ์ที่ดีจะมีโครงสร้างคำถามที่กำหนดไว้แล้วว่า จะสัมภาษณ์อะไรบ้าง มีขอบเขตแค่ไหน แต่ไม่ละเอียดชัดเจนเหมือนแบบสอบถาม มีความยืดหยุ่นดีกว่า ปรับเปลี่ยนได้ง่าย แต่ใช้เวลามากกว่าแบบสอบถาม หรือผู้สัมภาษณ์อาจมีข้อจำกัดในด้านการใช้ภาษาพูดที่ทำให้ไม่ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน

แบบสัมภาษณ์มี 2 ลักษณะ ได้แก่

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ได้กำหนดโครงสร้างและคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าก่อนการไปเก็บข้อมูล

2.2 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่ได้กำหนดโครงสร้างและคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า แต่จะไปตั้งคำถามเฉพาะหน้ากับผู้ให้ข้อมูล

3. **แบบสังเกต (Observation)** ในการเก็บข้อมูลบางครั้งมีความจำเป็นต้องใช้แบบสังเกต ข้อมูลที่บันทึกในแบบสังเกตใช้ได้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลเชิงปริมาณ เช่น แบบบันทึกความถี่ แบบตรวจสอบรายการ หรือแบบมาตราประมาณค่า สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น แบบบันทึกพฤติกรรมการเล่นของนักเรียน ที่บันทึกข้อความบรรยายพฤติกรรมที่สังเกตพบ

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละชนิดมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2525 : ออนไลน์)

1. การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ผู้ให้คำตอบโดยตรง (Personal interview หรือ Face to face interview) เป็นวิธีการที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่ละเอียด เพราะสามารถชี้แจงหรืออธิบายให้ผู้ตอบเข้าใจในคำถามได้ ทำให้ได้รับคำตอบตรงตามวัตถุประสงค์ แต่การที่จะให้ได้คำตอบที่ดี ก็ต้องขึ้นอยู่กับความเข้าใจคำถาม, ความตั้งใจและความสุจริตใจที่จะให้คำตอบ รวมทั้งความสามารถในการใช้คำถาม, การบันทึกคำตอบอย่างถูกต้อง และความซื่อสัตย์ของผู้ถามที่จะบันทึกคำตอบตามความเป็นจริง

2. การสอบถาม

การสอบถามอาจทำได้ทั้งการนำแบบสอบถามไว้ให้ผู้ตอบกรอกข้อมูลเอง (Self enumeration) แล้วติดตามเก็บกลับคืนในระยะเวลา 2 สัปดาห์ หลังครบกำหนดส่ง อาจจะติดตามมากกว่าหนึ่งครั้ง หรืออาจใช้วิธีการส่งแบบสอบถามให้ผู้ตอบทางไปรษณีย์ (Mailed questionnaire) แต่วิธีนี้ก็มักจะมีข้อเสียที่มักจะมีอัตราการไม่ตอบ (non-response rate) สูง

3. การสังเกต

การสังเกตเป็นวิธีเก็บข้อมูลโดยสังเกตปฏิบัติการ ทำทาง หรือเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะใดขณะหนึ่ง และจดบันทึกไว้โดยไม่มีการสัมภาษณ์หรือสอบถาม เพราะอาจไม่ได้ข้อมูลที่แท้จริง หรือใช้วิธีวัดขนาดหรือนับจำนวนแล้วบันทึกข้อมูลไว้ เช่น การนับจำนวนผู้โดยสารรถประจำทางในช่วงเวลาหนึ่งตามสถานที่ต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร

การสังเกตแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

3.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) เป็นการสังเกตจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น และจดบันทึกสิ่งที่ได้จากการสังเกต ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ไปร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กับประชาชนในหมู่บ้าน แล้วสังเกตการณ์ไปด้วย เป็นต้น

3.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Nonparticipative Observation) เป็นการสังเกตการณ์ที่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น เหมือนกับเป็นคนข้างนอก เช่น สังเกตการทำกิจกรรมของประชาชนในหมู่บ้าน โดยที่ไม่ได้เข้าไปร่วมทำกิจกรรมด้วย เป็นต้น

การสรุปประมวลผลข้อมูล

การนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้แล้วไปใช้ประโยชน์ จำเป็นต้องมีการประมวลผลข้อมูลซึ่งมีความสำคัญอย่างมาก ซึ่งต้องดำเนินการ ดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูล เมื่อมีการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วจำเป็นต้องมีการตรวจสอบข้อมูล เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ข้อมูลต้องมีความเชื่อถือได้ หากพบที่ผิดพลาดหรือไม่ครบถ้วนต้องไม่นำมาใช้ในการสรุปประมวลผล
2. การจัดแบ่งกลุ่มข้อมูล ข้อมูลที่จัดเก็บจะต้องมีการแบ่งแยกกลุ่ม เพื่อเตรียมไว้สำหรับการใช้งาน การแบ่งแยกกลุ่มมีวิธีการที่ชัดเจน เช่น แบ่งกลุ่มข้อมูลตามเพศ แบ่งกลุ่มข้อมูลตามหมู่บ้าน
3. การจัดเรียงข้อมูล เมื่อจัดแบ่งกลุ่มข้อมูลแล้ว ควรมีการจัดเรียงข้อมูลตามลำดับ ตัวเลข หรือตัวอักษร หรือเพื่อให้เรียกใช้งานได้ง่ายประหยัดเวลา เช่น จัดเรียงตามห้องเรียนที่ 1 ถึงห้องเรียนที่ 7
4. การคำนวณ ข้อมูลที่เก็บมีเป็นจำนวนมาก ข้อมูลบางส่วนเป็นข้อมูลตัวเลขที่สามารถนำไปคำนวณเพื่อหาผลลัพธ์บางอย่างได้ เช่น จำนวนรวมนักเรียนชายทุกห้องที่ใช้บริการห้องสมุดในวันจันทร์

จากการศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนเป็นนักวิจัย สรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนเป็นนักวิจัยเป็นการให้นักเรียนได้เรียนจากการปฏิบัติจริง ในการทดลองทำเสาะหาข้อมูล จัดระเบียบข้อมูล พิจารณาหาข้อสรุปด้วยตนเอง หรือร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยครูต้อง

จัดการเรียนรู้ให้นักเรียนมีความรู้เรื่อง เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการสรุปประมวลผลข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้จัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนเป็นนักวิจัย โดยให้นักเรียนใช้แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เก็บรวบรวมข้อมูลรายละเอียดสถานการณ์ประโยชน์ที่ชุมชนต้องการ เพื่อนำข้อมูลมาสรุปประมวลผลสำหรับใช้ในการสร้างสรรค์สถานการณ์ประโยชน์ และหลังจากพัฒนาสถานการณ์ประโยชน์แล้วให้นักเรียนใช้แบบสังเกตในการบันทึกข้อมูล การใช้สถานการณ์ประโยชน์ของคนในชุมชน เพื่อติดตามผลการสร้างสรรค์สถานการณ์ประโยชน์

4. การพัฒนาสถานการณ์ประโยชน์อย่างมีคุณภาพ

การพัฒนาสถานการณ์ประโยชน์ต้องใช้เวลา ทรัพยากร และแรงงานที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพ โดยใช้กระบวนการพัฒนาคุณภาพงาน คือ วงจรเดมิง (The Deming Cycle) (Mark, Nicholas and Richard, 2003: 215-217) ซึ่งมี 4 ขั้นตอนต่อไปนี้

4.1 วางแผน (Plan-P) การวางแผนเป็นการกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการพัฒนาคุณภาพงาน การทำงานใด ๆ ต้องมีขั้นการวางแผน เพื่อให้มีความมั่นใจว่าทำงานได้สำเร็จ ประเด็นที่ใช้ในการวางแผนคือ ทำอะไร, ทำสิ่งใดบ้าง, ทำอย่างไร, ทำเมื่อไร, ใช้วิธีการใดที่จะรู้ว่าทำเสร็จแล้ว และใช้งบประมาณเท่าไร

4.2 ปฏิบัติ (Do-D) เป็นขั้นตอนการลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ โดยต้องมีการประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จากนั้นลงมือปฏิบัติและตรวจสอบผลการปฏิบัติเพื่อให้แน่ใจว่าเป็นไปตามแผนที่วางไว้ ในขั้นตอนนี้จะมีวงจรซ้อนอยู่ด้วยคือ เมื่อลงมือทำแล้วก็ตรวจสอบ แก้ไข และวางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ แก้ไข ซ้ำไปจนเสร็จงาน

4.3 ตรวจสอบ (Check-C) เป็นขั้นของการตรวจสอบวิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการลงมือปฏิบัติ ซึ่งควรพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้ กระบวนการทำงานต้องมีการปรับปรุง แก้ไขหรือไม่, ต้องปรับปรุง แก้ไข อะไรและ วิธีการใดที่จะใช้ในการปรับปรุง แก้ไข

4.4 ปรับปรุง แก้ไข (Action-A) เป็นขั้นของการนำข้อบกพร่องจากการตรวจสอบมาเป็นตัวกำหนดว่าจะต้องทำอะไรบ้างในขั้นตอนการปรับปรุง แก้ไข หากผลจากการปฏิบัติไม่เป็นไปตามที่วางแผนไว้ หรือ ไม่สามารถดำเนินการตามขั้นตอนที่วางแผนไว้ ก็ต้องย้อนกลับไปปรับปรุง

แก้ไข ขั้นตอนการวางแผน โดยพิจารณาวางแผนการทำงานใหม่ วิเคราะห์ว่ากระบวนการที่ทำนั้นมีสิ่งใดที่ควรเพิ่มเติมหรือแก้ไข การปรับปรุงแก้ไขที่ดีคือการใช้เวลา ทรัพยากร และแรงงานอย่างเหมาะสม

การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้จึงนำวงจรเดมिंग ซึ่งเป็นวงจรการพัฒนาคุณภาพงาน มาใช้ในการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์อย่างมีคุณภาพ โดยนักเรียนต้องวางแผนว่าจะพัฒนาอะไร, ทำสิ่งใดบ้าง, ทำอย่างไร, ทำเมื่อไร และใช้งบประมาณเท่าไร ต่อจากนั้นก็ลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ แล้วตรวจสอบผลการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์ หากพบข้อผิดพลาดก็ลงมือปรับปรุงแก้ไข

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับจิตสาธารณะ แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน และงานวิจัยที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะของเยาวชนและประชาชน

5.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน

งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน มีดังนี้

นันทวัฒน์ ชุนชี (2546) ศึกษาเรื่อง การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมกับเพศของนักเรียนที่มีต่อจิตสาธารณะและเพื่อเปรียบเทียบจิตสาธารณะของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมกับกลุ่มที่ไม่ได้รับตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนวัดประยุรวงศาวาส เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จำนวน 60 คน ได้มาโดยวิธีสุ่มอย่างง่าย เป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน กลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 30 คน ดำเนินการวิจัยโดยใช้เวลาทดลองทั้งหมด 24 คาบ คาบละ 50 นาที เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ หนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมที่มีตัวแบบจิตสาธารณะจำนวน 12 เล่ม สำหรับกลุ่มทดลอง และหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมที่ไม่มีตัวแบบจิตสาธารณะจำนวน 12 เล่ม

สำหรับกลุ่มควบคุม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวัดจิตสาธารณะ มี 3 องค์ประกอบ 6 ตัวชี้วัด องค์ประกอบที่ 1 การหลีกเลี่ยงการใช้ หรือการกระทำที่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 1 การดูแลรักษา ตัวชี้วัดที่ 2 ลักษณะการใช้ องค์ประกอบที่ 2 การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแล ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 3 การทำตามหน้าที่ที่ถูกกำหนด ตัวชี้วัดที่ 4 การรับอาสาทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม องค์ประกอบที่ 3 การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 5 ไม่เอาของส่วนรวมมาเป็นของตน ตัวชี้วัดที่ 6 เปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมแบบสองทาง

ผลการวิจัย พบว่า 1) ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับตัวแบบสัญลักษณ์ ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมกับเพศที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนที่ได้รับตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมมีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนหญิงมีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มุกิตา หวังคิด (2547) ศึกษาเรื่อง การฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการฝึกทักษะการแก้ปัญหาและเพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกทักษะการแก้ปัญหากับระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีต่อการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา จำนวน 72 คน ได้มาด้วยวิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น เป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน กลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 36 คน การดำเนินการทดลองใช้เวลาทั้งหมด 12 คาบ คาบละ 50 นาที เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ แผนดำเนินการฝึกทักษะการแก้ปัญหา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวัดจิตสาธารณะ มี 3 องค์ประกอบ 6 ตัวชี้วัด องค์ประกอบที่ 1 การ

หลีกเลี่ยงการใช้ หรือการกระทำที่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 1 การดูแลรักษา ตัวชี้วัดที่ 2 ลักษณะการใช้ องค์ประกอบที่ 2 การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแล ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 3 การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ตัวชี้วัดที่ 4 การรับอาสาทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อส่วนรวม องค์ประกอบที่ 3 การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 5 ไม่เอาของส่วนรวมมาเป็นของตน ตัวชี้วัดที่ 6 เปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมแบบสองทาง

ผลการวิจัย พบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับการฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์มีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีจิตสาธารณะไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ธรรมนันทิกา แจ็งสว่าง (2547) ศึกษาเรื่อง ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมุติ กับตัวแบบในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมุติตัวแบบในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมุติกับตัวแบบกับเพศของนักเรียนที่มีต่อจิตสาธารณะ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา จำนวน 68 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย เป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน กลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 34 คน ใช้เวลาในการทดลองทั้งหมด 12 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมุติกับตัวแบบ จำนวน 12 เรื่อง สำหรับกลุ่มทดลอง และโปรแกรมการเรียนรู้ตามปกติ จำนวน 12 เรื่อง สำหรับกลุ่มควบคุม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวัดจิตสาธารณะ มี 3 องค์ประกอบ 6 ตัวชี้วัด องค์ประกอบที่ 1 การ

หลีกเลี่ยงการใช้ หรือการกระทำที่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 1 การดูแลรักษา ตัวชี้วัดที่ 2 ลักษณะการใช้ องค์ประกอบที่ 2 การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแล ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 3 การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ตัวชี้วัดที่ 4 การรับอาสาทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อส่วนรวม องค์ประกอบที่ 3 การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 5 ไม่เอาของส่วนรวมมาเป็นของตน ตัวชี้วัดที่ 6 เปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมแบบสองทาง

ผลการวิจัย พบว่า 1)นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบ กับเพศที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บุญทัน ภูบาล (2549) ศึกษาเรื่อง การใช้ชีวิตที่ศรัทธาและศรัทธาเป็นต้นแบบเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เกิดจากการใช้ชีวิตที่ศรัทธาและศรัทธาเป็นต้นแบบ จิตสาธารณะ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านศรีแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 จำนวน 34 คน ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม ใช้เวลาในการทดลอง 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 1 ชั่วโมง 30 นาที เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามวัดจิตสาธารณะมี 3 องค์ประกอบ 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การหลีกเลี่ยงการใช้ หรือการกระทำที่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวมในโรงเรียนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 1 การดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวมในโรงเรียน ตัวชี้วัดที่ 2 ลักษณะการใช้สมบัติของส่วนรวมในโรงเรียน องค์ประกอบที่ 2 การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวมในโรงเรียนในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 3 การทำตามหน้าที่ที่ถูกกำหนดในการดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวมในโรงเรียน ตัวชี้วัดที่ 4 การรับอาสาทำบางอย่างเพื่อดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวมในโรงเรียน องค์ประกอบที่ 3 การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมในโรงเรียน

ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรวมนั้น ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 5 การไม่ยึดครองสมบัติของส่วนรวมในโรงเรียนมาเป็นสมบัติของตนเอง ตัวชี้วัดที่ 6 การแบ่งปันหรือการเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้สมบัติของส่วนรวมในโรงเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการใช้วิถีทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวอย่าง มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวม ก่อนการใช้วิถีทัศนละครระหว่างการใช้วิถีทัศนฯ และหลังการใช้วิถีทัศนฯ ละครหุ่นเชิดเป็นตัวอย่างในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดระยะเวลา 4 สัปดาห์ 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการใช้วิถีทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวอย่าง มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยแยกตามรายองค์ประกอบของจิตสาธารณะ 3 องค์ประกอบ ก่อนการใช้วิถีทัศนฯ ระหว่างการใช้วิถีทัศนฯ และหลังการใช้วิถีทัศนฯ ละครหุ่นเชิดเป็นตัวอย่างในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดระยะเวลา 4 สัปดาห์

สุคนธรส หุตะวัฒน์ (2550) ศึกษาเรื่องผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะ ด้วยเทคนิคการเสนอตัวอย่างผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจาที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะ ด้วยเทคนิคการเสนอตัวอย่างผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจาที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างผลการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะ ด้วยเทคนิคการเสนอตัวอย่างผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจากับการเลี้ยงดูของนักเรียนที่มีต่อจิตสาธารณะ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนพิชญชนก ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 2 ห้อง เป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้อง กลุ่มควบคุม 1 ห้อง จำนวนห้องละ 36 คน ในแต่ละห้องแบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดยแบ่งเป็นการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมาก และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยน้อย ใช้เวลาในการทดลองทั้งหมด 12

ครึ่ง ครึ่งละ 50 นาที เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจา จำนวน 12 ภาพ สำหรับกลุ่มควบคุม และภาพการ์ตูนที่ไม่มีเนื้อหาเกี่ยวกับจิตสาธารณะ จำนวน 12 ภาพ สำหรับกลุ่มควบคุม เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามวัดจิตสาธารณะมี 3 องค์ประกอบ 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การหลีกเลี่ยงการใช้ หรือการกระทำที่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 1 การดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวมเสร็จแล้วต้องเก็บเข้าที่ ตัวชี้วัดที่ 2 ลักษณะการใช้ รู้จักของส่วนรวมอย่างประหยัด องค์ประกอบที่ 2 การถือเป็นที่หน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 3 การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวม ตัวชี้วัดที่ 4 การรับอาสาทำบางสิ่งอย่างเพื่อส่วนรวม องค์ประกอบที่ 3 การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 5 การแบ่งปันโดยการใช้ของส่วนรวมร่วมกัน ตัวชี้วัดที่ 6 การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมแบบสองทาง

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคการเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจา มีจิตสาธารณะสูงกว่า นักเรียนที่ไม่ได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะ ด้วยเทคนิคการเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคการเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจา กับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อัญชลี ยิ่งรักพันธุ์ (2550) ศึกษาเรื่อง ผลการใช้สถานการณ์จำลองผสมผสานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริงเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เกิดจากการใช้สถานการณ์จำลองผสมผสานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนราชบพิธ สังกัดกรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 40 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม โดยใช้ระยะเวลาในการทดลองจำนวน 6 สัปดาห์ สัปดาห์ 2 วัน วันละ 50 นาที เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ โปรแกรมสถานการณ์จำลองผสมผสานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรมจิตสาธารณะ แบบบันทึกพฤติกรรมจิตสาธารณะ แฟ้มสะสมงาน และแบบทดสอบจิตสาธารณะ มี 3 องค์ประกอบ 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การหลีกเลี่ยงการใช้ หรือการกระทำที่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อสมบัติของส่วนรวม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 1 การดูแลรักษา ตัวชี้วัดที่ 2 ลักษณะการใช้ องค์ประกอบที่ 2 การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 3 การทำตามหน้าที่ ตัวชี้วัดที่ 4 การรับอาสาทำบางสิ่งอย่างเพื่อส่วนรวม องค์ประกอบที่ 3 การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 5 การไม่นำของส่วนรวมมาเป็นสมบัติของตนเอง ตัวชี้วัดที่ 6 การเปิดโอกาสหรือแบ่งปันให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ

ผลการศึกษาพบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการใช้สถานการณ์จำลองผสมผสานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวม ก่อนทดลอง หลังทดลอง 1 สัปดาห์ สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตามลำดับ 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการใช้สถานการณ์จำลองผสมผสานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยแยกตามรายองค์ประกอบ ก่อนทดลอง หลังทดลอง และหลังทดลอง 1 สัปดาห์ สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตามลำดับ ในองค์ประกอบที่ 3 คือ ด้านการเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม ส่วนองค์ประกอบที่ 1 คือด้านการหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสมบัติของส่วนรวม และองค์ประกอบที่ 2 ด้านการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวม ที่ไม่เปลี่ยนแปลง

รังสี เกษมสุข และสุชุมาล เกษมสุข (2550) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาจิตสาธารณะ โดยใช้บทบาทสมมติสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร(ฝ่ายประถม)มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการพัฒนาจิตสาธารณะโดยใช้บทบาทสมมติสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม) ปีการศึกษา 2549 จำนวน 54 คน ดำเนินการทดลองโดยใช้บทบาทสมมติ 12 เรื่อง ใช้เวลาทดลอง 26 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวัดจิตสาธารณะ มี 3 องค์ประกอบ 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การหลีกเลี่ยงการใช้ หรือการกระทำที่ทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 1 การดูแลรักษา ตัวชี้วัดที่ 2 ลักษณะการใช้ องค์ประกอบที่ 2 การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมและการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 3 การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ตัวชี้วัดที่ 4 การอาสาทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อส่วนรวม องค์ประกอบที่ 3 การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 5 การไม่ยึดของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง ตัวชี้วัดที่ 6 การแบ่งปันให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม ดำเนินการวัดจิตสาธารณะ 3 ครั้ง ได้แก่ ก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และหลังการทดลอง 1 เดือน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ t-test

ผลการวิจัย พบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาจิตสาธารณะโดยใช้บทบาทสมมติ มีจิตสาธารณะหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 2) นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาจิตสาธารณะโดยใช้บทบาทสมมติ มีจิตสาธารณะหลังการทดลองและหลังการทดลอง 1 เดือน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ศิริ แคนสา (2551) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา กรณีศึกษาโรงเรียนคอนสวรรค์ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อพัฒนาการเรียนรู้จิตสำนึกสาธารณะ 2. เพื่อเปรียบเทียบจิตสำนึกสาธารณะหลังการทดลองของนักเรียนที่เรียนในระดับชั้นเรียนต่างกันและใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ต่างกัน 3. เพื่อเปรียบเทียบความคงทนของจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนที่เรียนโดยใช้วิธีการเรียนต่างกัน หลังการทดลองแล้ว 6 สัปดาห์

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 180 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น จัดเป็นนักเรียนกลุ่มทดลอง 4 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 2 กลุ่ม กลุ่มละ 30 คน นักเรียนกลุ่มทดลองได้รับการจัดการเรียนรู้แตกต่างกัน 2 วิธี คือ วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ใช้วิธีทัศน์พฤติกรรมแม่แบบประกอบการเรียนรู้ และวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ใช้สถานการณ์จำลอง ทั้ง 2 วิธีแทรกกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ เนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับการรักษาของส่วนรวมในโรงเรียน และการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการพัฒนา 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจเชิงจิตสำนึกสาธารณะ ด้านการใช้เหตุผลในการตัดสินใจเชิงจิตสำนึกสาธารณะ และด้านพฤติกรรมเชิงจิตสำนึกสาธารณะ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง มี 4 ชุด ได้แก่ (1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2 วิธี คือ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีทัศน์พฤติกรรมแม่แบบ และแผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้สถานการณ์จำลอง อย่างละ 9 แผน ใช้เวลาสอน 9 สัปดาห์ (2) แบบทดสอบความรู้ ความเข้าใจเชิงจิตสำนึกสาธารณะ (3) แบบวัดการใช้เหตุผลในการตัดสินใจเชิงจิตสำนึกสาธารณะ และ (4) แบบประเมินพฤติกรรมเชิงจิตสำนึกสาธารณะ ใช้รูปแบบการทดลองแบบ Pretest-Posttest Control-Group Design สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมุติฐาน คือ t-test (Dependent Samples) และ F-test (One-way ANCOVA และ Two-way ANCOVA)

ผลการวิจัยมีดังนี้

1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยใช้วิธีทัศน์พฤติกรรมแม่แบบประกอบการเรียนรู้ และใช้สถานการณ์จำลอง มีความรู้ความเข้าใจเชิงจิตสำนึกสาธารณะ การใช้เหตุผลในการตัดสินใจเชิงจิตสำนึกสาธารณะ และพฤติกรรมเชิงจิตสำนึกสาธารณะ เพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบปกติ มีผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านดังกล่าวไม่เพิ่มขึ้นจากก่อนเรียน

2) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยใช้วิธีทัศน์พฤติกรรมแม่แบบประกอบการเรียนรู้ และใช้สถานการณ์จำลอง มีผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน หลังเรียนมากกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยใช้วิธีสอนปกติ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยวิธีต่าง ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดย

ใช้วีดิทัศน์พฤติกรรมแม่แบบประกอบการเรียนรู้ และใช้สถานการณ์จำลอง มีผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน มากกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) หลังจากเรียนไปแล้ว 6 สัปดาห์ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้สถานการณ์จำลอง มีความคงทนความรู้ความเข้าใจเชิงจิตสำนึกสาธารณะ มากกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้ วีดิทัศน์พฤติกรรมแม่แบบประกอบการเรียนรู้ และวิธีสอนแบบปกติและนักเรียนกลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่ม มีความคงทนการให้เหตุผลในการตัดสินใจเชิงจิตสำนึกสาธารณะมากกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยวิธีการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยใช้สถานการณ์จำลอง มีความคงทนผลการเรียนรู้ทั้ง 2 ด้านดังกล่าว มากกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยใช้วีดิทัศน์พฤติกรรมแม่แบบประกอบการเรียนรู้ และวิธีสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โดยสรุป รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้วีดิทัศน์พฤติกรรมแม่แบบประกอบการเรียนรู้ และการใช้สถานการณ์จำลอง สามารถพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาได้ อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูนำรูปแบบการเรียนดังกล่าวไปใช้สอนเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะต่อไป

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนดังกล่าวข้างต้น พบว่า เป็นการวิจัยที่ใช้ตัวแบบ สถานการณ์จำลอง และบทบาทสมมุติในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียน และกำหนดองค์ประกอบของจิตสำนึกสาธารณะใกล้เคียงกัน คือ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อของส่วนรวม มี 2 ตัวชี้วัด คือ การดูแลและลักษณะการใช้ องค์ประกอบที่ 2 การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแล มี 2 ตัวชี้วัด คือ การทำตามหน้าที่ที่ถูกกำหนด และการรับอาสาทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม องค์ประกอบที่ 3 การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวม มี 2 ตัวชี้วัด คือ การไม่เอาของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง และการเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม

5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะของเยาวชนและประชาชน

งานวิจัยที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะของเยาวชนและประชาชน มีดังนี้

ไชยรัตน์ ศิรินคร (2548) ศึกษา เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อจิตสำนึกสาธารณะด้านการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในชุมชนเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อจิตสำนึกสาธารณะด้านการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในชุมชนเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ผลการศึกษา พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อจิตสำนึกสาธารณะด้านการจัดการขยะมูลฝอย ได้แก่ ความคิดเห็นที่ดีต่อการจัดการขยะมูลฝอย จำนวนครั้งการมีส่วนร่วมในโครงการเกี่ยวกับการปลูกสร้างจิตสำนึกสาธารณะด้านการจัดการขยะมูลฝอย จำนวนช่องทางการสื่อสารเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยผ่านสื่อต่างๆ ส่วนความรู้ของประชาชนด้านการจัดการขยะมูลฝอยไม่พบว่าผลสำคัญต่อจิตสำนึกสาธารณะด้านการจัดการขยะมูลฝอย

ประไพพิศ โอปารวัฒน์ (2548) ศึกษาเรื่อง กระบวนการเกิดจิตสำนึกสาธารณะของชุมชนบางลำพู มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเกิดจิตสำนึกสาธารณะของชุมชนบางลำพู รวมทั้งเงื่อนไขต่างๆ ที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะในบริบทของชุมชนบางลำพู ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการเกิดจิตสำนึกสาธารณะเกิดจากกลุ่มกิจกรรมทางสังคม 3 กลุ่ม คือ ประชาสังคมบางลำพู เยาวชนเกสรลำพู และมูลนิธิศุภนิมิต โดยประชาคมบางลำพูมีบทบาทนำในการสร้างกิจกรรมทางสังคมบนพื้นที่สาธารณะทางกายภาพ คือ สวนสันติชัยปราการ ทำให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน โดยมีกิจกรรมเป็นสื่อกลางที่จะนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชน อัตลักษณ์ของชุมชนจะก่อให้เกิดความรัก ความห่วงใยในสิ่งของอันเป็นส่วนรวมร่วมกันของชุมชน อัตลักษณ์จึงนำมาซึ่งจิตสาธารณะ ในขณะที่จิตสำนึกสาธารณะก็นำมาซึ่งความพยายามในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านการทำกิจกรรมทางสังคมซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม (Sense of Public) หรือรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในอัตลักษณ์ด้านต่างๆ ของชุมชนบางลำพู หรือจิตสำนึกสาธารณะของชุมชนนั่นเอง

จิตสำนึกสาธารณะของชุมชนบางลำพูก่อให้เกิดพลังทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ในการเคลื่อนไหวทางสังคมในกระบวนการต่อรองกับรัฐในการอนุรักษ์อาคารโรงพิมพ์คุรุสภา และกระบวนการด้านการขยายตัวของการท่องเที่ยว และการใช้วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านั้นทำให้เกิดการดำรงอยู่ของบุคคลและกลุ่ม ภายใต้ชื่อ “ชุมชนบางลำพู”

การมีจิตสำนึกสาธารณะของชุมชนในบริบทของชุมชนบางลำพู อยู่ภายใต้ปัจจัยเงื่อนไขดังต่อไปนี้ ได้แก่ ทูทางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ของชุมชน ผู้นำจิตสำนึกสาธารณะปัจเจก การสื่อสารและกิจกรรมทางสังคม พื้นที่สาธารณะในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมของคนภายนอก และการที่ชุมชนกลายเป็น “กรณีศึกษา” ในการศึกษาวิจัยและวิทยานิพนธ์หลาย ๆ ฉบับ ตลอดจนการขยายตัวของถนนข้าวสารและเกสต์เฮ้าส์

ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเกิดจากปัจจัย ดังต่อไปนี้ การขาดผู้สืบทอดกิจกรรมทางสังคมของชุมชน ความขัดแย้งในชุมชน สภาพการต่างคนต่างอยู่ของผู้เช่าอาศัย และชาวบ้านบางส่วนในชุมชน การขาดความต่อเนื่องในการสนับสนุนจากภาครัฐ และการกีดกันบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรัฐ

วิศัลย์ โฆษิตานนท์ (2550) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นลักษณะของการมีจิตสำนึกสาธารณะ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนึกสาธารณะ และเพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง โดยใช้ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เป็นพื้นที่ในการวิจัย ดำเนินการ 4 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกประกอบด้วย การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อพัฒนารอบแนวคิดในการวิจัย ขั้นตอนที่สอง เป็นการสร้างรูปแบบการพัฒนาสำนึกสาธารณะแล้วตรวจสอบความถูกต้องในเชิงแนวคิดทฤษฎี ขั้นตอนที่สาม เป็นการนำรูปแบบที่ได้ไปทดลองใช้ ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการปรับปรุงแก้ไข เพื่อสรุปเป็นรูปแบบการพัฒนาสำนึกสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ

ผลการศึกษาพบว่า

- 1) สภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนึกสาธารณะของประชาชนมี 3 ลักษณะ คือ
1. การไม่กระทำการที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ส่วนรวมขึ้นในชุมชน 2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน 3. การมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน การค้นหาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนึกสาธารณะ

พบว่า มี 2 ด้าน ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความต้องการส่วนบุคคล สถานภาพทางสังคม ความสามารถในการใช้วิจารณญาณและตัดสินใจ และประสบการณ์ ความรับผิดชอบและทัศนคติ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ การมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม และการขัดเกลาทางสังคม การเรียนรู้และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร โครงสร้างและสถาบันทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กฎ ระเบียบในสังคม บทบาทผู้นำ และการบริหารจัดการ และจัดกิจกรรมในชุมชน

2) รูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง พบว่าประกอบด้วย แนวทางและกลวิธี ซึ่งมีแนวทางที่สำคัญ 8 ประการ คือ 1. การสร้างข้อตกลงร่วมกัน 2. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ 3. การสร้างและส่งเสริมผู้นำ 4. การรวมกลุ่ม หรือจัดตั้งองค์กรของประชาชน 5. การรักษามูลประโยชน์ร่วมกัน 6. การบริหารจัดการในชุมชน 7. การจัดกิจกรรมในชุมชน 8. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภายนอก การนำรูปแบบไปใช้ต้องดำเนินการเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง ผ่านการรับรู้ การมีส่วนร่วม และกระบวนการสื่อสารอย่างมีคุณภาพของผู้นำทางสังคมที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนทุกภาคส่วน

เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ (2551) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย: กรณีศึกษากลุ่มและเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านจิตสำนึกสาธารณะ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์กระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนของกลุ่มและเครือข่ายเยาวชน 2) ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มและเครือข่ายเยาวชน และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย โดยมีกลุ่มนวัตกรรมเยาวชนเพื่อสังคม (YIY) กลุ่มเยาวชนแบล็กบ็อกซ์ (Black Box) และเครือข่ายเยาวชน 14 กลุ่มที่ดำเนินโครงการเยาวชนไทยไม่ทอดทิ้งสังคม เป็นกรณีศึกษา

ผลการศึกษาพบว่ากรณีศึกษามีกระบวนการจัดกิจกรรมที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ เป็นกิจกรรมเพื่อสังคม การอาสา การช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อการดำเนินงาน การให้คำปรึกษา และการจัดการความรู้ ซึ่งในระบบกระบวนการในการจัดกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ต่างเป็นส่วนหนึ่งที่สุดคล้องและเป็นไปตามกระบวนการบริหารคุณภาพวงจรเดมมิง ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญ

ในการทำให้เกิดผลตอบแทนที่มีคุณค่านั้นคือ การทำให้เยาวชนเกิดการพัฒนาคิดสำนึกสาธารณะอย่างยั่งยืน

เยาวชนกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมของกรณีศึกษา ทุกคนมีลักษณะของการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมอันเนื่องมาจากการไม่เห็นแก่ตัว และการเสียสละเพื่อสังคม อันเป็นองค์ประกอบของการมีจิตสำนึกสาธารณะซึ่งมีอยู่ในตัวของทุกคน แต่อาจจะต้องหาโอกาสที่จะมีการแสดงออก และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคิดสำนึกสาธารณะ ได้แก่ ครอบครัว ครู อาจารย์ เพื่อน สื่อสารมวลชน สภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว สภาพปัญหา ภาวะวิกฤติ และตนเอง ขณะที่บทบาทของสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมก็สามารถทำให้เกิดการพัฒนาคิดสำนึกสาธารณะได้ นอกจากนี้ยังสามารถพัฒนาคิดสำนึกสาธารณะได้ด้วยแนวทางดังนี้ ปฏิรูประบบการศึกษา พัฒนาคุณภาพสื่อ ร่วมมือกันทำงาน และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

แนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคิดสำนึกสาธารณะสามารถกระทำได้ทั้งการจัดกิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้นำกิจกรรม ได้แก่ การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อสังคม กิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมอาสาสมัครต่าง ๆ และกิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้ในชีวิตประจำวัน เช่น การดูหนัง การเก็บขยะในที่สาธารณะ การหยุดรถให้คนข้ามถนนตรงทางม้าลาย เป็นต้น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคิดสำนึกสาธารณะของเยาวชนและประชาชนพบว่า ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อจิตสำนึกสาธารณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร บทบาทของผู้นำในชุมชน และ การบริหารจัดการชุมชน ส่วนปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อจิตสำนึกสาธารณะ ได้แก่ รู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ความคิดเห็นที่ดีต่อจิตสำนึกสาธารณะ สถานภาพทางสังคม ความสามารถในการใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจ และการมีความต้องการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมทั้งการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมอันเนื่องมาจากการไม่เห็นแก่ตัว นอกจากนี้ยังพบว่า การพัฒนาคิดสำนึกสาธารณะต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ปัญหาที่เกิดจากการขาดจิตสาธารณะของคนในสังคมเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องได้รับการแก้ไข เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงภายในและภายนอกประเทศที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วที่ส่งผลให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งการดำรงชีวิตประจำวัน การใช้ชีวิตและความสัมพันธ์กับผู้อื่น ต่างมุ่งแสวงหาความสุข ส่วนตัวมากกว่าการคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม ขาดการเคารพสิทธิผู้อื่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 20)

ปัญหาที่สะท้อนการขาดจิตสาธารณะของคนในสังคม แสดงออกในหลายลักษณะไม่ว่าจะเป็นการที่คนในสังคมบางส่วนทำให้ส่วนรวมเดือดร้อน เสียหาย หรือบางส่วนแม้ไม่สร้างความเดือดร้อนเสียหายแต่ก็ไม่ได้ทำอะไรที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม สังคมจึงต้องการผู้ที่มีจิตสาธารณะที่มีความตระหนักรู้ความปรารถนาหรือผลประโยชน์ของส่วนรวมและใช้สติปัญญาสร้างสรรค์หรือพยายามทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งจิตสาธารณะมีองค์ประกอบดังนี้

1. การรู้ความสำคัญของจิตสาธารณะ หมายถึง การมีความรู้ความเข้าใจเรื่องจิตสาธารณะกับการเปลี่ยนแปลงสังคม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ
2. การตระหนักรู้ความต้องการสาธารณประโยชน์ของชุมชน หมายถึง การมีความรู้ความเข้าใจเรื่องความสำคัญของการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน และความสามารถในการเก็บรวบรวมข้อมูลและสรุปผลประมวลผลข้อมูลรายละเอียดความต้องการสาธารณประโยชน์ของชุมชน
3. การตระหนักรู้สาระเนื้อหาที่เป็นในการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์ หมายถึง การมีความรู้ความเข้าใจเรื่องความสำคัญของการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์อย่างผู้มีปัญญา และความสามารถในการศึกษาและสรุปข้อความรู้ที่จำเป็นในการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์
4. การสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์ หมายถึง การมีความสามารถในการปรับปรุงสาธารณประโยชน์โดยการวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปรับปรุง แก้ไขสาธารณประโยชน์

5. การติดตามผลการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์ หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจเรื่องความสำคัญของการติดตามผลการใช้สาธารณประโยชน์ของชุมชน และสามารถในการเก็บรวบรวมข้อมูลและสรุปผลประมวลผลข้อมูลผลการใช้สาธารณประโยชน์ของชุมชน

การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะต้องจัดการศึกษาที่สามารถสร้างคนที่ไม่คิดถึงแต่ตนเอง ไม่แสวงหาความรู้เฉพาะที่สนองตอบความสนใจ ความจำเป็น และสนองตอบต่อการพัฒนาตนเองเท่านั้น แต่ต้องสร้างคนที่สามารถใช้สติปัญญาสำหรับการสร้างสังคมที่ดีกว่า ซึ่งทฤษฎีที่มีแนวคิดสอดคล้องกับการเสริมสร้างจิตสาธารณะดังกล่าว คือ ทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่า (Social Meliorism Theory) ที่สนับสนุนและส่งเสริมการนำการศึกษามาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ โดยมีหลักการ ดังนี้

1. เป้าหมายของการจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น
2. ภาระงานที่ให้ผู้เรียนแก้ปัญหาเป็นภาระงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและเป็นงานที่ทำทลายความสามารถของผู้เรียน
3. เนื้อหาที่อยู่ในหลักสูตร เป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับใช้ในการแก้ปัญหาตามภาระงานที่ผู้เรียนเป็นผู้ศึกษาค้นหาเนื้อหาเหล่านั้นด้วยตนเองภายใต้แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนเป็นนักวิจัย (Students as Researchers)
4. การจัดการเรียนการสอนต้องให้ผู้เรียนค้นคว้าความรู้ที่จำเป็นโดยสรุปข้อความรู้ด้วยตนเองตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constuctivist Theory) และค้นหาวิธีการแก้ปัญหาใหม่ ๆ ตามทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสต์ (Constructionist Theory)
5. การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนพิจารณาจากความสามารถในการแก้ปัญหาและหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นว่าสังคมหลังการแก้ปัญหาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

จากการศึกษาเอกสาร และทฤษฎีดังกล่าว นำมาสู่กรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

